Batı Klasikleri

PHAİDROS

Eflâtun

M.E.B.

BATI KLASİKLERİ

PHAIDROS

Eflâtun

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI : 1134
BİLİM ve KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 262
Batı Klasikleri : 62

Kitabın adı
PHAIDROS
Yayın Kodu
97.34.Y.0002.648
ISBN 975.11.0323.1
Baskı yılı
1997
Baskı adedi
5.000
Dizgi, baskı, cilt
MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın
9.12.1994 tarih ve 7966 sayılı yazıları ile
üçüncü defa 5.000 adet basılmıştır.

Batı Klasikleri

PHAIDROS

Eflâtun

Çeviren
HAMDİ AKVERDİ

İstanbul 1997

Eski Yunan has isimlerinin yazılışı hakkında not

Yunan eserlerinin tercümesinde tanrı, insan ve memleket isimlerini, asıllarındaki imlâya uygun bir surette yazmayı muvafık bulduk; bunun için de bugün Avrupa milletlerinin hemen hepsinde kullanılan *transcription* usulünü aldık. Yunancanın her harfi, aşağıdaki cetvelde gösterildiği gibi, tek veya çift harfle karşılanmıştır. *Th* ve *kh* gibi çift harfleri kullanmaya lüzum vardı; çünkü Yunancanın Θ sını da, T ını da *t* ile gösteremezdik, ikisini ayırmak zaruri idi. X için de sadece *h* harfini alsaydık Yunancada sesli harflerin önüne bazan gelen işareti ile karışması kabildi.

Ph çift harfine gelince, Yunancanın Φ harfini Avrupalılar öteden beri böyle gösterirler; vaktiyle Romalılar da öyle göstermişlerdir; demek ki o harfin telâffuzu Romalıların *f* harfinin telâffuzuna tamamiyle uymuyormuş.

Romalılar ve bugünkü Avrupa milletleri Yunancanın Ξ harfini de x ile gösterirler; fakat x harfi bizim alfabemizde yoktur: onun için bunun yerine *ks* çift harfini kullanmayı daha münasip bulduk.

Yunanca isimlerde *y* harfi sessiz değil, sesli harftir ve Yunancanın Y harfini gösterir; ü okunması lâzımdır. Mamafih bu telâffuz mutlak değildir; bugünkü Yunanlılar onu *i* okumaktadırlar.

Çift sesli harfleri de gene çift olarak gösterdik. Ancak (ov) yerine yalnız bir *u* koyduk; bu, şimdiki milletlerarası *transcription*'da da böyledir.

Α	A	Η	E	Ν	N	Τ	T
Β	B	Θ	Th	Ξ	Ks	Υ	Y
Γ	G	Ι	İ	Ο	O	Φ	Ph
Δ	D	Κ	K	Π	P	Χ	Kh
Ε	E	Λ	L	Ρ	R	Ψ	Ps
Ζ	Z	Μ	M	Σ	S	Ω	O

Sesli harflerden evvel gelen ° işareti *h* ile gösterilmiştir.

PHAIDROS
yahut
GÜZELLİK HAKKINDA

KONUŞANLAR :

SOKRATES
PHAIDROS

SOKRATES. — Böyle nereden gelip nereye gidiyorsun sevgili Phaidros? 227

PHAIDROS. — Kephalos'un oğlu Lysias'ın yanından geliyorum Sokrates; surların dışında şöyle bir dolaşayım dedim. Sabahtanberi Lysias'ın yanında oturmaktan dizlerim uyuştu. Ahbabımız Akumenos'un öğütlerine uyup şehir dışı yollarda geziniyorum. O der ki: "açık havada gezinmek, insanı, üstü kapalı yerde dolaşmaktan daha çok dinlendirir." b

SOKRATES. — Hakkı var, dostum. Lysias'dan bahsediyordun; demek şehirde idi?

PHAIDROS. — Evet, Epikrates'in evindeydi. Hani şu Zeus tapınağının yakınındaki *Morukbos'n evinde.*

SOKRATES. — Neyle vakit geçidiniz? Her halde Lysias güzel konuşmasiyle sizi ihya etmiştir.

PHAIDROS. — Benimle yürümeye ve beni dinlemeye vaktin varsa ne konuştuğumuzu öğrenirsin.

SOKRATES. — Vakit de söz mü? Lysias'la konuştuklarınızı öğrenmek için, Pindaros'un dediği gibi, *feda etmiyeceğim iş mi vardır* sanırsın?

c *PHAIDROS.* — Yürü öyleyse.

SOKRATES. — Başla bakalım.

PHAIDROS. — Zaten dinliyeceklerin seni yakından ilgilendirecek şeylerdir, Sokrates. Konuşmamızın konusu, nasıl oldu bilmem, aşk idi. Lysias, birine vurulan güzel bir çocuğun başından geçenleri yazmış. Çocuğun vurulduğu adam âşık değil. Zaten Lysias'ın asıl hüneri de bunda. İnsan, sevenden ziyade sevmiyene iltifat etmelidir diyor.

d *SOKRATES.* — Ne yüksek ruhlu adam! Dilerim ki zenginden ziyade yoksula, gençten ziyade yaşlıya ve benim başımda olduğu gibi, insanların çoğunun başında da olan dertlere iltifat etmek gerektiğini de yazsın. Bunlar halkın gerçekten hoşlanacağı, faydalanacağı sözler olurdu! Anlatacaklarını o kadar merak ediyorum ki, gezinirken Megara'ya kadar yürüsem ve Herodikos'un yaptığı gibi oradan surlara kadar uzanıp tekrar dönecek olsam gene de seni bırakmayı hatırımdan geçirmiyeceğim.

PHAIDROS. — Sahi mi söylüyorsun Sokrates? Zamanımızın en usta yazarlarından bi-
228 ri olan Lysias'ın uzun çalışmalar ve incelemeler sonunda vücuda getirdiği bu nutku, benim gibi bu işlerden anlamaz bir adamın, değerini düşürmeden ezbere tekrarlıyabileceğini mi sanıyorsun? Bu benim başarabileceğim iş de-

ğil. Halbuki bunu başarabilmeyi çok zengin olmaktan üstün tutardım.

SOKRATES. — Ben Phaidros'u tanımıyorsam kendimi de tanımıyorum demektir. Fakat ben hem kendimi hem de Phaidros'u tanıyorum. Ve onun için çok iyi biliyorum ki Phaidros, Lysias'ın bir nutkunu dinleyince onu bir defacık dinlememiş, nutkunu tekrarlamasını bir çok defalar Lysias'dan rica etmiştir. O da her defasında bu isteği memnunlukla yerine getirmiştir. Ama Phaidros bununla da yetinmemiştir: En çok hoşlandığı yerleri bir kere de kendisi gözden geçirmek için yazıları Lysias'ın elinden çekip almıştır. Nihayet, sabahtan beri böyle dikkatle dinlemekten ve oturmaktan yorulduğu için gezintiye çıkmıştır. Ve eminim ki nutku, pek uzun değilse, daha o zaman baştan başa ezbelemiş bulunuyordu. Surların dışına da, nutku yüksek sesle tekrarlamak için çıkmıştır. O sırada, nutuk işitmek hastalığına tutulmuş bir adama rasladı. Kendisiyle birlikte coşacak birini bulduğunu düşünerek onu gördüğüne sevindi ve ona kendisiyle gelmesini söyledi. Sonra, bu nutuk delisi konuşmayı teklif edince, ilkin, hiç isteği yokmuş gibi nazlandı. Fakat çok geçmeden, karşısındaki dinlemek niyetinde olmasa bile kendini zorla dinletmek isteyen biri halini aldı. Ona, az sonra nasıl olsa yapacağı bir şeyi şimdiden yaptırmak sana düşer Phaidros.

PHAIDROS. — Anlıyorum ki en iyisi bu nutku elimden geldiği kadar sana tekrarlamak olacak. Beni iyi kötü söyletmedikçe yakamı bırakacağa benzemiyorsun!

SOKRATES. — Hakkımdaki düşüncende yanılıyorsun.

PHAIDROS. — Pekâlâ. O halde söylediğim gibi yapacağım. Gerçekten, Sokrates, ben bu nutku kelimesi kelimesine zaptetmiş değilim. Bununla beraber seveni sevmiyenden ayırdetmek için Lysias'ın ortaya koyduğu kanıtların engel anlamını aşağı yukarı biliyorum. Bu kanıtları, birincisinden başlıyarak sana sırasiyle birbir ve kısaca söyliyeceğim.

SOKRATES. — Hele daha önce bana sol elinde elbisenin altında tuttuğun şeyi göster bakayım dostum! Eminim, bu, nutkun ta kendisidir. Öyleyse inan ki, Lysias'ın eseri elinde olduğu halde, dersini daha iyi bellemek için benden faydalanmana sana olan çok kuvvetli sevgime rağmen-müsaade etmiyeceğim. Hadi bakalım, göster şunu!

PHAIDROS. — Olan oldu Sokrates; nutku sana tekrarlıyarak iyice zihnime yerleştirebilmek ümidim suya düştü. Onu okumak için nereye oturmamızı istersin?

SOKRATES. — Yolu bırakıp İlisos çayı 229
boyunca yürüyelim. Sonra, uygun bulacağın rahat bir yerde otururuz.

PHAIDROS. — Yalınayak olmam daha iyi oldu, desene! Sana gelince, sen zaten her zaman yalınayak gezersin. O halde kolayca çayın içinden yürüyebiliriz. Bu yürüyüş, hele şu mevsimde ve günün bu vaktinde, keyifli bir şey olur.

SOKRATES. — Haydi öyleyse, hem yürü hem de oturabilecek bir yer ara.

PHAIDROS. — İlerdeki büyük çınarı görüyor musun?

SOKRATES. — Ne olacak?

PHAIDROS. — Orada hem gölge, hem tatlı b
bir rüzgâr, hem de oturmak hattâ istersek uzanmak için çimen var.

SOKRATES. — Pekiyi, oraya doğru yürü.

PHAIDROS. — Baksana Sokrates; myhos'a göre Boreas [1] Oreithuia'yı [2] İlisos kıyılarında buralarda bir yerde yakalayıp kaçırdı değil mi? Yoksa ares tepesinden mi kaçırdı. Çünkü myhaos'a böyle de diyor, yani Oreithuia'nın buradan değil oradan kaçırılmış olduğunu da kabul ediyor.

---

[1] Rüzgârlar Kralı
[2] Meltemi temsil eden peri.

SOKRATES. — Gerçekten, bunu da kabul ediyor.

PHAIDROS. — Yoksa tam şu bulunduğumuz noktadan mı kaçırdı? Bu su o kadar güzel, o kadar duru, o kadar saydam vekıyıları genç kızların oynaşmalarına o kadar elverişli ki!

c *SOKRATES.* — Hayır, onu iki üç stad [1] kadar daha aşağıda, Ağra tapınağına varmak için suyu geçtiğimiz noktadan kaçırmıştır. Zaten orada Boreas'ın bir kurban yeri de var.

PHAIDROS. — Sahi, bunun hiç farkına varmamıştım. Fakat Zeus aşkına Sokrates, bu myhos hakkında ne düşündüğünü bana söyle. Sen bunun gerçek olduğuna inanıyor musun?

SOKRATES. — Ben de, bazı bilginler gibi, buna inanmak istemeseydim böyle sivri akıllının biri olmazdım. Ben de, Boreas'ın soluğu bu periyi Pharmakeia ile birlikte üzerinde oy-
d nadığı şu kayalıklardan aşağıya fırlattı ve bu şekilde ölmüş olmasından, onun Böreas tarafından kaçırıldığı myhos'u doğdu diye bilgiçlik ederdim. Kendi payıma bu gibi açıklamaları hoş bulurum, Phaidros. Fakat bunlar üstün bir zekâ, yıpratıcı bir çalışma isterler ve

---

[1] *Stad:* aşağı yukarı 600 ayak tutan bir ölçü (Bakınız: Eflâtun. *Kritias,* Yunan klâsikleri: 38).

insanı hiçbir zaman iç rahatlığına kavuşturmazlar. Çünkü bu işe koyulacak bir insan, Hippokentauros'ların, Ejderhaların şeklini, derken, e
sel gibi akan aynı neviden yığın yığın valıkları, Gorgo'ları, Pegasos'ları, tasarlanması mümkün olmıyan başka birçok garip yaratıkları açıklama zorunda kalacaktır. Bütün bu acibeleri bir sözün ona bilgelikle mümkünün sınırları içine koymak isiyecek bir adamın başka işi gücü olmamalıdır. Benim böyle bir şeye ayıracak boş vaktim yok. Sebebi de şu, dostum: Ben şu âne deyin, Delphoi tapınağının kapısındaki öğüt gereğince, henüz kendimi bilmiş değilim. Daha kendimi bilmezken, bana yabancı şeyleri bilmeye çalışmak bana gülünç geliyor. İşte bunun için bu gibi masallara kulak asmıyorum vegeleneğe bağlı kalıyorum. Demin de 230
söyledim; ben efsaneleri değil, kendimi inceliyorum. Belki Typhon'dan daha kibirli ve ondan bile acayip bir hayvanım. Belki de daha sakin, daha sade, tabiatı bilinmez hangi tanrısal kadeden pay almış olan, hiç böbürlenmiyen bir hayvanım. Her neyse dostum, bizi altına götürmek istediğin ağaç şu görünen değil mi?

PHAIDROS. — Evet, ta kendisi. b

SOKRATES. — Hera aşkı için, güzel bir dinlenme yeri! Çınar gerçekten boylu boslu Hem de ne gölgeli! Sonra şu safran ağacı.. ne

kadar gelişmiş, ne güzel gölgesi var! Sanki birden fışkırmış olan çiçekleri, etrafı dünyanın engüzel kokusuyla doldurmuş. Sonra çınarın altındaki pınarın eşsiz güzelliği, buz gibi suyu.. Suyunun ne kadar soğuk olduğunu ayaklarımın üşümesinden anlıyorum. Şu küçük resimlere, şu tanrı heykellerine bakılırsa bu pınar
d her halde Nimpha'lara Akheloos'a mahsustu. Burada havanın ne kadar güzel, ne kadar temiz olduğunu anlatmak istersen geniş bir nefes al. Ağustos böceklerinin korosuna rüzgâr da ahenkli bir yaz türküsüyle katılıyor. Fakat burada bütün bunlardan daha güzel bir şey varsa o da çimenin lâtifliği! Dereye doğru tat-
c lı bir meyille indiği için, üstüne uzanınca insanın başı hiç rahatsız olmaz. Sevgili Phaidros, görüyorum ki buraların yabancısı olan biri senden iyi kılavuz bulamaz.

PHAIDROS. — Ey beni hayrette bırakan dostum Sokrates, sen dünyadaki acayip adamların en acayibisin! Sözlerine bakan sanır ki bu memleketin yerlisi değilsin, kılavuzla dolaşan bir yabancısın! Ama sen şehirden hiç ayrılmadın, hem sanıyorum ki bir kere olsun surların dışına çıkmadın.

SOKRATES. — Hoş gör, benim iyi kalpli dostum; ne yaparsın öğrenmeyi seviyorum. Bana bir şey öğretenlerse, kırlar ve ağaçlar değil, şehirdeki insanlardır. Fakat sen beni şe-

hirden çıkarmanın kolayını buldun. İnsanlar, aç hayvanları bir parça ot veya meyva göstererek peşleri sıra götürürler. Sen de bana böyle yapıyorsun: üstünde nutuklar yazılı yaprakları göstererek bana galiba bütün Attike'yi, hattâ keyfin isterse daha başka yerleri dolaştıracaksın! Ama mademki buraya geldik, ben otların üstüne boylu boyuna uzanacağım. Sen de, rahat okuyabilmek için nasıl oturmak istersen öyle otur ve okumaya başla.

PHAIDROS. — Okuyorum, dinle:

"Tasarımlarımın neler olduğunu her halde biliyorsun ve bunların gerçekleşmesinin her ikimiz için de iyi olacağı hakkındaki fik- 231
rimi işittin. Sana âşık değilim diye, sırf bu yüzden, isteğimin boşa gideceğini sanmıyorum. Âşık olanlar, istekleri geçince, sevgililerine yapabildikleri iyiliklere pişman olurlar. Halbuki âşık olmıyanlar için böyle bir pişmanlığın sözü olmaz. Çünki bunlar, sevdiklerine ettikleri iyiliği bir zorunluluğun baskısı altında değil, fakat serbestçe kendi durumlarını iyice tartarak ve imkânlarını etraflıca ölçerek yaparlar. Dahası var: âşık olanlar hem aşkın işlerine verdiği zararı hesap ederler, hem de cömertçe ettikleri iyiliği katlandıkları zahmeti de buna ekleyince, elde ettikleri lûtufların karşılığını sevdiklerine çoktan ödediklerine hükmederler. Halbuki âşık olmayanların ne kendi

işlerindeki ihmallerine aşkı bahane etmeye, ne çektikleri sıkıntıları hesaba katmaya ne de aileleriyle olan anlaşmazlıkların bundan ileri geldiğini düşünmiye ihtiyaçları vardır; onun için bütün bu engeller ortadan kalktıktan son-
b ra, onlar için gönlünü hoş edeceğini düşündükleri işe kendilerini bütün bütüne vermek
c kalır.

"Fakat şu da düşünülebilir: âşık olanlar tercih edilmelidir, çünkü onlar tutuldukları kimseleri çok daha kuvvetli severler; hattâ başkalarının düşmanlığını üzerlerine çekmek pahasına da olsa sevdiklerinin hoşuna gidebilmek için sözleriyle, hareketleriyle her şeyi yapmaya hazırdırlar. Ama, bunların doğruyu söyleyip söylemediği kolayca anlaşılır. Böyleleri, başka birine vuruldukları zaman bu defa da onun için yanıp tutuşacaklar ve bu yeni sevgili isterse dünkü sevgililerine zarar vermiye kadar gideceklerdir. Zaten görgü sahibi hiç kimsenin iyi etmek zahmetine katlanmıyacağı böyle bir hastalığa tutulmuş birine hangi aklı ba-
d şında adam kendini verir. Âşıkların kendileri de zihince sağlam değil, hasta olduklarını teslim ederler. Düşüncelerinin karma karışık olduğunu onlar da bilirler; fakat kendilerini tutamazlar. O halde, salim kafa ile düşündükleri zaman, böyle perişanbir ruh hali içinde verdikleri kararlarda iyi bir şeyler bulunabileceğine nasıl ihtimal verirler. Âşıklar arasından

en fazla âşık olanını almak istersen, içinden birini seçeceğin insanların sayısı pek azdır. Yok, âşık olmıyanlar arasından işine en fazla yarayacak birini seçmek istersen o zaman önünde yığın yığın insan bulursun. Ve bir yığın ortasında, sevgine lâyık olana tesadüf edebilmeyi çok daha fazla umabilirsin. e

"Halkın ne diyeceğinden korkuyorsan, işi farkeden insanların seni kötülemesinden çekiniyorsan düşün ki, kendilerini gıpta edilmiye lâyık saydıkları için gıpta edilmekten hoşlanan âşıklar konuşmaktan hiç çekinmezler ve boşuna zahmete katlanmadıklarını her kese öğünerek göstermek isterler. Âşık olmıyanlara gelince; bunlar, kendilerini tutabildikleri için, halkın ne diyeceğine değil, en değerli şeye önem verirler. Zaten âşık olanların münasebetlerinden hemen herkesin etraflıca haberi vardır. Buunların sevdikleriyle dolaştıkları ve bunu kendilerine iş edindikleri görülür. O kadar ki, insan, bu âşıkların sevgilileriyle konuştuklarını gördüğü zaman hemen düşünür: Ya sevişmişler de dönüyorlar, ya sevişmiye gidiyorlar. Âşık olmıyanlara gelince, onların bu gibi münasebetler kurmuş olacaklarına ihtimal verilmez; çünki iki insanın dost olmaları dolayısiyle veya başka herhangi bir sebeple birbiriyle pekâlâ sohbet edebileceği düşünülür. Dostuğun devam edebilmesinin güç olduğu hakkında içinde bir korku mu belirdi? Şu ve- 232 b c

ya bu sebepten doğacak bir anlaşmazlığın her iki taraf için de kötü bir neticeye varacağını, halbuki, en fazla değer verdiğin şeyi feda edersen bundan en çok senin zararlı çıkacağını mı düşünüyorsun? Öyleyse, en çok - ve haklı olarak, - âşık olanlardan korkmalısın; âşıklara dert olacak sebepler, gerçekten, pek çoktur. Bunlar her şeyin kendilerine dokunan bir tarafı olduğunu düşünürler. İşte bunun içindir ki sevdiklerinin başkalariyle olan her türlü mü-
d nasebetini önlemeye çalışırlar. Zenginlerin, sevgililerini para sayesinde ayartmalarından, yahut aydın kimselerin zekâları sayesinde kendilerini gölgede bırakmalarından korkarlar; faydalı bir üstünlüğü olan herkesten sakınırlar. Seni bu gibilerden nefret etmek gerektiğine inandırırlar ve neticede dosttan mahrum bırakırlar. Kendi menfaatini gözetip bu insanlardan daha akıllıca davranmak istersen, bu defa da onlarla bozuşmak zorunda kalırsın. Âşık olmıyanlara ve isteklerinin gerçekleşmesini sadece kendi değerlerine borçlu olanlara gelince, bunlar, sevgililerinin ahbaplarını hiç kıskanmazlar; hattâ sevdikleriyle düşüp kalkmak istemiyenlere neredeyse düşman olurlar, yabancı durmalarının küçüksemeden ileri geldiğini ve ahbaplıklarının çok daha elverişli
e bir şey olduğunu düşünürler. Demek ki âşık olmıyanlarla kurulan münasebetin düşmanlıktan ziyade dostluk yaratması daha fazla ihtimal içindedir.

"Dahası var: âşık olanlardan çoğu, sevgilinin tabiatını anlamaya ve huyları öğrenmeyi umursamadan, nenin nesi olduğuunu araştırmadan onun vücudunu özler durur. İstekleri geçtiği zaman bu dostluğa halâ bağlı kalıp kalmıyacaklarından kendileri de emin değildir- 233
ler. Âşık olmıyanlara gelince, durum başkadır: onlar, isteklerini yerine getirmeden çok önce, biribirlerine gerçek bir dostukla bağlanmışlardır. Böylece, maksatlarına erişmekten duyacakları zevkın bu dostluğu zayıflatacağı düşünülemez. Aksine bu dostluk, geleceğe ait vaitlerin bir inancısı olarak sürüp gidecektir. Daha üstün bir değer mi kazanmak istiyorsun? Öyleyse kendini bir âşıka bırakma, bana bırak. Âşıklar, ya hoşuna gitmemek korkusuyla, yahut istek, doğru düşünmelerine engel olduğu b
için senin her dediğine, her yaptığına - bunların daha iyileri ile karşılaşsalar bile - hayranlık gösterirler. Zaten aşk kendini bu gibi belirtilerle belli eder. Başka insanların hiç de kederlenmiye değer bulamıyacakları bir aksilik âşık olanları kara düşüncelere salar ve başka birini hiç de keyiflendirmeyecek olan bir güzel tesadüf bunların alabildiğine coşmalarına vesile olur. Bütün bunlardan şu neticeyi çıka- c
rıyorum ki âşık olanlara gıpta etmekten ziyade acımak lâzımdır. Kendini bana bırakmak istersen senin mahremiyetinde, her şeyden önce, şu anın geçici hazzını aramıyacağım; sana

gelcekte faydalı olmanın çarelerini araştıracağım. Aşkın boyunduruğuna girmediğim ve kendimi tuttuğum için değersiz sebepler yüzünden amansız bir düşmanlığa sürüklenmiyeceğim; aksine, hattâ çok daha önemli sebepler bile olsa, karşımdakine kolay kolay öfkelenmiyeceğim. Bile bile işlenmiş her kabahati hoş
d göreceğim ve bilerek yanlış adım atılmasını önlemiye çalışacağım. Bu gibi hareketler uzun zaman yaşayacak bir dostluğun belirtileri değil midir? İki kişi arasında aşk olmayınca, kuvvetli bir dostluğun meydana gelmesi mümkün değildir gibi bir şey hatırına gelirse, düşün ki o zaman ne oğullarımız umurumuzda olurdu ne de, anamız babamız. Hiç bir sadık dostumuz da olmazdı. Çünkü bu insanlar bize aşk istekleriyle değil, bambaşka dostluk ilişkileriyle bağlıdır.

"Bir de şu var: Gösterilecek lütufları her ne kadar en çok istiyenlere göstermek gerekirse de gene insan, iyiliği, en değerlilere değil
e en fazla muuhtaç olanlara yapmalıdır. Çünkü bu gibileri, kendilerini ne kadar büyük sıkıntılardan kurtarırsan sana o derece büyük minnet duyacaklardır. Nitekim, bir ziyafet çekmek istediğin zaman dostlarını değil, dilencileri ve açları çağırmalısın. Çünkü seni hayırla anacak, ardın sıra yürüyecek kapına üşüşecek, ettiğin iyiliğin değerini en iyi anlıyacak, sana karşı en derin minneti duyacak ve saadetine dua

edecek olanlar bunlardır! Senden dört lûtuf bekliyenlere değil, sana şükranlarını bildirmekten çekinmiyecek olanlara; sevmekle yetinenlere değil, kendini vermene lâyık olanlara, sadece hayatının baharında seninle zevka dal- 234
mayı düşünenlere değil, yaşlandığın zaman servetinden sana da bir pay ayıracak olanlara, başarılarını her yerde övünerek söyliyerek kimselere değil, yaptığın herkesin yanında söylemekten sıkılanlara, yalnız bir kaç gün için fazla isteklilik gösterecek olanlara değil, dostlukları hiç soysuzlaşmadan bir ömür boyunca sürecek olanlara, istekleri yatışınca bozuşmak için bahaneler arıyacak kimselere değil, asıl değerlerini senin bahar çağının geçtiği zaman gösterecek olanlara lûtuflarını göstermelisin. b
Onun için söylediklerimi hatırında tut ve düşün ki âşık olanlar yaptıkları kötü bir işmiş gibi dostlarından azar işittikleri halde, âşık olmıyanları yakınlarından hiç kimse aşk yüzünden kendi işlerini aksatmıştır diye asla ayıplıyamaz.

"Bana belki, âşık olmıyanlardan önüne kim çıkarsa ona kendini vermeye seni teşvik edip etmediğimi soracaksın. Öyle sanıyorum c
ki bir âşık seni seven herkese karşı böyle gönül yapıcı davranmanı sana hiç bir zaman sağlık vermez. Çünkü iyi düşünürsen sen de kabul edersin ki, lûtuf çoğalırsa değeri azalır; ve aşklarını başkalarından gizlemek istesen bu-

nu umduğun kadar kolaylıkla başaramazsın. Aramızdaki ilginin, zararlı olmak şurda dursun, her ikimiz için faydalı olması lâzımdır. Artık yeter derecede konuştuğumu sanıyorum; daha geniş açıklamalar istiyorsan ve bazı şeyleri atladığımı düşünüyorsan sor."

Nutku nasıl buluyorsun Sokrates? Her yönden, hele kelimelerin seçilişi bakımından, güzelliği fevkalâde bir konuşma değil mi?

d *SOKRATES.* — Hattâ tanrılık bir şey, dostum! Öyle ki, hayretten donakaldım. Doğrusunu istersen nutkun bana bu kadar dokunmasının sebebi sensin Phaidros: Dinlerken sana bakıyordum; nutku okurken coşkunluktan gözlerin öyle parlıyor ki bu gibi meseleleri benden çok daha iyi anladığına inanarak kendimi bıraktım ve seninle, evet benim tanrılık dostum, seninle birlikte ben de coştum.

PHAIDROS. — Haydi canım, şaka mı ediyorsun?

SOKRATES. — Şaka ettiğimi, ciddi konuşmadığımı sandıran bir hâlim var?

e *PHAIDROS.* — Asla, Sokrates. Fakat dostluğun koruyucusu Zeus aşkına dosdoğru söyle: Hellas'ta, aynı konu üzerinde bundan daha yüksek, daha zengin ikinci bir nutuk söyliyebilecek başka bir adam bulunacağını sanıyor musun?

SOKRATES. — Bu da sorulur mu? Söylemesi gereken şeyi söylemiştir diye, senin gibi benim de, bu nutkun sahibini övmem mi lâzım? Sözlerinin aydın, açık ve deyimlerinin tam yerinde olduğunu kabul etmek yetmez mi? Kıt bilgim yüzünden nutkun özünü zaten kavrıyamadığım için, istersen, sana olan sevgim dolayısiyle, onun şekil bakımından güzelliğini kabule razı olurum. Bu nutukta sadece hi- 235
tabet sanatı dikkatimi çekti; öze gelince.. bundan her halde Lysias'ın kendisi de memnun kalmamıştır diye düşündüm. Senin böyle düşünüp düşünmediğini bilmem ama, Phaidros, bana öyle geldi ki Lysias aynı şeyleri iki üç defa tekrarlıyor: Sanki aynı konu üzerinde uzun uzun konuşmaya dağarcığındaki yetmiyormuş, yahut böyle bir meseleye pek az ilgi besliyormuş gibi. Lysias, bana, aynı düşünceyi bir kaç türlü söylemiye her defasında da bunu gayet güzel anlatmaya yetili olduğunu göstermek isteyen bir delikanlı tesiri yaptı.

PHAIDROS. — Bu söylediklerinin hiç ma- b
nası yok Sokrates! Bak bu nutkun değeri, hattâ ana değeri neresinde: Ele alınan konunun ifade edilmek zahmetine değen öğelerinden hiç biri kenarda bırakılmamıştır. Öyle ki, başka hiç kimse onun bu nutukta söylediklerinin daha iyisini, daha fazlasını söyliyemez.

SOKRATES. — Bu meselede seninle aynı fikirde olamıyacağım. Unutma ki geçmişte bu konuyu sözle veya yazı ile incelemiş kadın, erkek bilgeler vardır; dediklerini hatırın için kabul edecek olsam bunlar beni ayıplar.

c *PHAIDROS.* — Kimlermiş bu bilgiler, söyle bakayım! Bu söyleyişten daha üstününü nerede işittin?

SOKRATES — Sana böyle hemen birden cevap veremem. Fakat, güzel Sappho'dan mı desem, bilge Anakreon yahut nesir yazıcılarından birinden mi desem, muhakkak ki ben bu nutuktan daha iyisini işittim. Phaidros beni seninle bu derece güvenli konuşturan şey nedir biliyor musun? Gizemli bir ruh enginliği içinde kendimi, gerekirse hemen burada aynı konu üzerinde bütün bütün başka bir dille ve hiç de aşağı kalmaksızın konuşabilecek durumda görüyorum. Hem çok iyi biliyorum ki şu anda içime doğan düşüncelerden hiç biri kendi malım değil; bilgisizliğimi bilirim. O halde bu bilgileri şundan bundan kulak dol-
d gunluğu ile edindiğimi, bunların bir testiye dolar gibi beni doldurduklarını kabul etmem lazım. Fakat kafam öyle tenbel ki bu fikirleri nasıl, nerede ve kimlerden işittiğimi hatırlayamıyorum.

PHAIDROS — Benim yiğit dostum, bundan daha güzel konuşamazdın! O fikirleri na-

sıl, kimden ve nereden işittiğini sana sorsam bile, sakın söyleme. Yalnız, az önce dediğin şeyi yap: elimizdeki nutuktan ilham almaksızın aynı konu üzerinde, başka bir yönden, hem daha kısa olmıyan hem de daha iyi olan bir nutuk söyle. Bunu yaparsan dokuz Arkhont'lar gibi Delphoi'ye altından tabiî büyüklükte heykelimi dikeceğime söz veriyorum. Hem e yalnız kendi heykelimi değil, seninkini de.

SOKRATES. — Eksik olma Phaidros! Lysias'ın bu işi hiç başaramamış olduğunu ve onun söylediklerinin tamamiyle aksini söylemek mümkün olduğunu iddia ediyorum sanıyorsan, gerçekten ağırlığınca altın değersin! Fikrimce, yazarların en sönüğü hakkında bile böyle bir iddia ileri sürülemez. Seninle nutkun konusunu ele alalım: Lûtuflarını âşık olmayana göstermek gerektiği hakkında bir fikir ortada olunca, ele alınan konunun gelişme- 236
sinin tabiî icabı olarak âşıkın taşkınlığını kim yere batırmaz ve âşık olmayanın temkinliğini göklere çıkarmazsa söyleyecek başka bir şeyler bulabilir? Bence, hatibin bu esaslı kanıtlar etrafında dönüp dolaşması hoş görülmelidir. Ancak o zaman icadı değil tertip şeklini övmelidir. Halbuki kanıtlar konu icabı kendini zorlamadığı ve icad edilmeleri güç olduğu zaman, tertip şeklinden başka, icadı da takdir etmeli.

PHAIDROS. — Düşüncelerini kabul ediyorum, söylediklerini doğru buluyorum. O halde yapacağım şey çıkış noktası olarak sana şu fikri vermek olacak; âşık olan insan, âşık olmayandan daha hastadır. Lysias'ınkinden daha başka, daha zengin, daha kuvvetli kanıtlar bulursan, Olympos'ta Khypselides adağının yanında altından heykelini dikeceğim!

SOKRATES. — Sana takılırken aşklarıma sataştım diye söylediklerimi ciddiye mi aldın Phaidros? Daha özlü, daha zengin bir nutuk söylemeyi deneyeceğini sahiden umuyor musun?

PHOIDROS. — Sıkıştırma sırası şimdi bana geldi azizim. Konuşmaktan ve işin içinden sıyrılıp çıkmaktan başka çarem yok! Sahnede biteviye birbirini alaya alan oyunculara benzemekten sakınalım. Aklını başına al ve rica ederim beni: "Eğer ben Sokrates'i tanımıyorsam kendimi de tanımıyorum.„, "konuşmak için can atıyordu, fakat gene de nazlanıyordu!„ gibi yabancısı olmadığın bir dille konuşmaya mecbur etme! İçinde sakladığın anlaşılan şeyleri söylemeden buradan gitmiyeceğimizi kafana koy. Bak burada yalnızız, bulunduğumuz yer de gayet ıssız; sonra ben senden daha kuvvetli, daha gencim. İşte bu kadar! Haydi bakalım: söylediklerimi dinle, sakın zorla söylemeyi isteğinle söylemeye tercih etme!

SOKRATES. — Fakat Phaidros, dostum, bu işlerden pek anlamaz bir adam olduğumu unutup aynı konu üzerinde tanınmış bir yazarın söylediklerini benim ayaküstü söyleyiveregeğim şeylerle bir tutmak istersen gülünç olurum.

PHAIDROS. — Bak sana haber vereyim: bu yapmacık sözleri bırak; çünkü ben seni söyletecek sözü bulmuş gibiyim.

SOKRATES. — Aman onu sakın söyleme.

PHAIDROS. — Hayır, söyliyeceğim. Bu bir yemindir. Evet, yemin ederim ki.. Fakat hangi Tanrı başı için? Şu çınarın başı için diyelim mi? Öyleyse nutkunu hemen söylemezsen şu ağaç şahit olsun ki sana bundan böyle hiç kimsenin hiçbir nutkunu göstermeyeceğim ve okumayacağım! e

SOKRATES. — Ah çapkın! Nutuk delisi bir adama istediğini yaptırabilmenin en kestirme yolunu nasıl da buldun!

PHAIDROS. — Öyleyse ne diye hâlâ ayak diriyorsun?

SOKRATES. — Ettiğin yeminden sonra, imkân var mı Öyle nutuk ziyafetlerinden kendimi nasıl mahrum edebilirim.

PHAIDROS, — O halde söyle. 237

SOKRATES. — Ne yapacağım biliyor musun?

PHAIDROS. — Ne yapacaksın?

SOKRATES. — Nutkumu mümkün olduğu kadar çabuk bitirebileyim, karşında utançtan şaşalamayım diye yüzümü kapatıp öyle konuşacağım.

PHAIDROS. — Sen konuş da ötesini keyfin nasıl isterse öyle yap.

SOKRATES. — "Şeker sesli [1] Muza'lar; böyle anılmanız ister sesinizin tatlılığından, ister musikiye vurgun Ligur soyundan olmanız-
b dan ileri gelsin, sizleri çağırıyorum! Dostunun üstün yetisine duyduğu hayranlığı iyiden iyiye kuvvetlendirmek için güzel dostun üzerinde konuşmaya zorladığı uydurma fikri benimle birlikte ele alın!

"Vaktiyle, çok güzel bir çocuk, daha doğrusu bir yeniyetme vardı. Âşıkları pek çoktu. Bu âşıklardan biri cin fikirli bir şeydi: ötekilerden daha az vurgun olmadığı halde, çocuğu, ona hiç bir aşk beslemediğine inandırmıştı. İşte bu adam bir gün gene çocuğu arzuladığında, onu, insan âşık olandan ziyade âşık olma-

[1] Hem ses tatlılığı deyimine uygun düşmesi, hem Ligur kelimesiyle ses yakınlığı göstermesi sebebiyle şeker kelimesi kullanıldı.

yana lütuflarını göstermelidir diye kandırdı ve şöyle dedi:

— Üzerinde görüşülen konu ne olursa olsun yavrum, neticeye varabilmek için iyi bir çıkış noktası seçmiş olmak lâzımdır. Münakaşa edilen meselenin ne olduğu bilinmelidir; bu bilinmedikçe, ne yapılırsa yapılsın, bir neticeye varılamaz. Çoğu insan her şeyin birbir özünü bilemediğinin farkında değildir; biliyorum sanır ve araştırmalar için seçilecek çıkış noktası hususunda başkalarıyla da anlaşmak sıkıntısına katlanmaz, fakat ilerledikçe bunun cezasını haklı olarak çeker. Çünkü şeylerin özü hakkında ne kendi kendisiyle ne de başkalariyle anlaşma halindedir. Öyleyse, sen de ben de, başkalarında ayıpladığımız şeyi kendimiz yapmıyalım. Âşık olanla mı yoksa âşık olmayanla mı dostluk kurmak daha iyidir? İnceleyeceğimiz konu bu olduğuna göre her şeyden önce aşkı, tabiatını, sonuçlarını tesbit edelim. Aşkı tanımlama hususunda anlaşalım. Sonra; aşk faydalı mıdır, zararlı mıdır, bunu araştırırken, yaptığımız tanımlamayı hep gözönünde bulunduralım. c d

"Aşkın bir istek olduğunu hepimiz biliriz. Öte taraftan, hattâ âşık olmıyan kimselerin bile güzeli arzuladıklarını da biliriz. Öyleyse sevenle sevmeyeni nasıl ayırdedeceğiz? Sonra şunu da unutmamak lâzımdır: bizlerde, güden

ve idare eden iki çeşit ilke vardır ve biz bunların gösterdikleri yoldan gideriz. Bunlardan biri hazlara doğuştan duyduğumuz istektir; öbürü kazanılmış bir kanaattır ki bize daha
b iyiyi özletir. Bu iki ilke içimizde bazen biribiriyle bağdaşır, bazan hiç bağdaşmaz, bazan da bunlardan biri veya öteki ağır basar. Bize *daha iyiyi* aratan kanaat aklın kılavuzluğu ile
238 üstün geldiği zaman bu egemenliğe ölçülük denilir. İçimizde hükmünü yürüten ve hazlara doğru bizi istediği gibi sürükleyen *istek* ise, böyle bir idareye de ölçüsüzlük adı verilir. Fakat bu ölçüsüzlüğün birçok adı vardır, çünkü birçok çeşitleri, birçok şekilleri olabilir. Bu şekillerden hangisi sözünü geçiriyorsa hükmü altına aldığı insan buna göre adlanır. Böyle bir ad ne şaraflidir ne de değerli. İstek, daha
b iyi olma isteğini ve öteki istekleri çiğneyerek yenilecek şeylere doğru mu yönelmiştir, o zaman isteğe oburluk ve böyle bir isteği olan obur denilir. Esip gürleyen istek sarhoşluk isteği ise ve pençesine geçirdiğini dilediği gibi idare ediyorsa buna da verilen bir ad var ki onu herkes bilir. Bu söylediklerimizin benzeri olan başka isteklere gelince, bunlara verilen adın, aynı zamanda, onlara kendilerini kaptırmış olan kimselere de verildiğini bilirsin. Fakat bütün bunları söylerken düşündüğüm hangi istekti? Onu daha şimdiden farketmek pek o kadar güç değildir ama bir şeyi açıkça

söylemek yarı kapalı bırakmaktan her zaman daha iyidir. Ben doğruluğa olan düşünceleri c
hamlemize gem vurarak bizi güzelliğin verdiği hazza doğru sürükleyen akılsız istekten bahsetmek istiyorum. Doğruluğa yapmak istediğimiz hamleyi durduran bu akılsız istek, güzelliğin verdiği hazza yöneldiği, vücut güzelliğine yönelmiş aynı soydan başka isteklerle iyiden iyiye kuvvetlenip bizi dilediği gibi idareye başladığı zaman, adını kuvvetinden alır, aşk olur [1]. Kendimi tanrılık bir ruh hali içinde buluyorum, Phaidros, beni sen de öyle bulmuyor musun?

PHAIDROS. — Bende öyle buluyorum, Sokrates, Kendini böyle bir güzel konuşma çağlıyanına kaptırdığın hiç görülmemiştir.

SOKRATES. — Öyleyse ses çıkarmadan beni dinle, çünkü bulunduğumuz yerin de tan- d
rılık bir hali var. Nutkumu söylerken Nympha'lar beni ilhamla doldurup taşıracak olursa, hiç hayret etmem. Sesim daha şimdiden nerede ise dithyrambos [1] perdesinde çıkmaya başladı.

---

[1] Eflâtun burada, ερως (Aşk) sözünü ερρωμενως (kuvvetli şekilde) sözünden çıkarmak suretiyle bir kelime oyunu yapıyor.

[1] Dionysos şerefine bir kült şarkısı (Bakınız: Eflâtun, *Ion*, Yunan klâsikleri: 22)

PHAIDROS. — Gerçekten öyle.

SOKRATES. — Ama bunun sebebi sensin. Her ne ise, sen söyliyeceklerimi dinle, çünkü ilham pekâlâ benden uzaklaşabilir. Bu, artık, Tanrının bileceği iş. Biz kendi işimize bakalım, o çocuğa söylenen sözlere gelelim:

"Demek ki, aslanım, üzerinde görüşülecek şeyin ne olduğunu söyledik ve onu tanımladık. Şimdi daha ileri gidelim ve bu tanımlamayı gözönünde bulundurarak, âşık olan veya âşık olmıyana gösterilecek uysallığın ne gibi faydaları veya zararları olabileceğini inceliyelim. İsteklerinin eline düşen ve hazzın kölesi olan bir kimse, zorunlu olarak, sevdiğinden mümkün olduğu kadar çok haz almak istiyecektir. Hasta bir ruh, kendine karşı koymıyan şeylerden hoşlanır ve kendisine üstün veya eşit gördüğü şeylerden nefret duyar. O halde, âşık olan sevgilisinin üstünlüğünü de eşitliğini de gönül hoşluğu ile kabul edemiyecek, aksine, onu hep değerden düşürmeye ve küçültmeye çalışacaktır. İmdi: bilgisiz, bilginden; korkak, yiğitten; konuşmasını bilmiyen, iyi konuşandan; kalın kafalı adam, uyanık insandan aşağıdır. Sevgilinin zekâsında doğuştan bulunan veya sonradan meydana gelmiş olan bu ve bunun gibi noksanlar karşısında âşık, ister istemez, ya bunların bazısından zevk alacak ve bazısına uymak zorunda kalacak,

yahut o andaki hazdan kendini mahrum edecektir. Tabiî, âşık da kıskanç olacaktır; sevgilisini, onun için faydalı olabilecek, onu gerçekten adam edecek ilişkilerden uzaklaştıracaktır. Böylece ona büyük kötülük etmiş olacaktır. Hele, düşünüşü en yüksek mertebesine ulaştıran ilişkiden uzaklaştıracak olursa, ona kötülüklerin en büyüğünü etmiş olacaktır. Nitekim, âşık olan, sevgilisine Tanrılık felsefeden yüz çevirtmek isterse, işte böyle bir iş yapmış olur: âşık, kendisine dudak bükülmesinden pek korktuğu için, ne yapar eder sevgilisini felsefeden uzaklaştırır. O, sevgilisinin dünyadan haberi olmasın ve kendinden başkasını gözü görmesin diye, ne yapmak mümkünse yapacaktır. Sevgili de bir kere bu c
hâle geldi mi, şüphesiz âşıkı için pek hoşlanılır birşey olacak, fakat kendine kötülüklerin en büyüğünü etmiş bulunacaktır. Sözün kısası, zekâyı ilgilendiren şeylerde, ister idare edilmekte, ister işbirliği etmekte olsun, âşık olanla birleşmek asla kârlı bir şey değildir.

"Şimdi de vücudu, onun yapısını, bakımının nasıl olacağını inceliyelim. Vücut yapısı denilen şey nedir? İyilikten ziyade hazzı arayan insan, olayların sevkiyle bir vücudu hükmü altına aldığı zaman bu vücuda nasıl bakacaktır? Şimdi de bunu incelememiz lâzım. Görülecektir ki böyle bir adamın aradığı: kasıları yokmuş gibi yumuşak yapılı, güneş altın-

d da değil de koyu gölgede yetişmiş, erkekçe yorgunluk ve kan ter içinde kalmak ne demektir bilmiyen, hiç çetinliği olmıyan bir hayat şekline alışmış, tabiî güzellikten mahrum olduğu için acaip renkler ve süslerle süslenen, nihayet o yolda olanların yaptığı her şeye başkoşan bir çocuktur. Bunlar besbelli şeylerdir ve üzerinde fazla durulmaya değmez. Ancak, esaslı meseleyi özel bir noktadan tanımladıktan sonra bir başka noktayı da kaydetmelidir: böyle kadın yapılılar, savaşta veya önemli herhangi bir durumda düşmanlarına cür'et, dostlarına, hele âşıklarına korku verirler.

"Dediğim gibi, bu o kadar belli bir şeydir ki üzerinde daha fazla söz söylemeyi lüzumsuz
e görüyorum. Şimdi de şunu inceliyelim: doğrudan doğruya kendimizi ilgilendiren şeylerde, insanlardan bir âşıkın üzerimizdeki etkisinden ne gibi fayda veya zarar bekliyebiliriz? Herkes, hele âşık olan pek iyi bilir ki sevgiliyi en aziz, en kutsal bildiği, en çok bağlı bulunduğu şeylerden mahrum kalmış görmek kadar yürekten özlenen bir şey yoktur. Seven ister ki sevgilisi babasından, anasından, akra-
240 balarından, dostlarından mahrum kalsın; çünkü bunların, sevgilisiyle olan tadına doyulmaz alış verişi baltaladıklarını ve kösteklediklerini düşünür. Dahası var: âşık olan düşünür ki sevdiği varlıklı olursa böylesini ne kendine bağlamak kolay olur, ne de - kendine bağlasa

bile - dilediği gibi kullanmak. Netice olarak, âşık olan sevgilisinin varlıklı olmasını muhakkak kıskanır ve onun varını yoğunu kaybetmesine sevinir. İş bu kadarla bitmez: Sevgilisi mümkün olduğu kadar uzun bir zaman evlenmemeli, çocuk sahibi, yuva sahibi olmamalıdır. Âşık sevdiğine bunu reva görür, çünkü bir bencil zevke varabilmek fırsatını mümkün olduğu kadar uzun zaman elde bulundurmak iseter.

"İnsanın başına gelebilecek türlü kötülükler vardır; neyse ki görünmez bir el bu kötülüklerden çoğuna geçici bir tat katıyor. Meselâ yüze güler adam: ne korkunç bir hayvan ve ne müthiş bir belâdır; fakat tabiat ona pek tatsız olmayan bir çeşni de katmıştır. Bir düşkün kadınla düşüp kalkmak ve buna benzer daha birçok ilgiler, alışkanlıklar zararlı sayılır; bununla beraber hiç değilse bir gün için büyük zevk sağlarlar. Âşık olanın sevdiklerine karşı durumu böyle de değildir: O sadece zararlı olmakla kalmaz, biteviye çat kapı etmesi, onu dünyanın en çekilmez şeyi haline getirir. Bir atasözü: "Yaşı yaşına, başı başına denk olmalı" der. Gerçekten; bana öyle geliyor ki yaş denk olunca insan aynı şeylerden hoşlanır ve bu uygunluk dostluğu yaratır. Ama bu gibi bağlılıklar insana bıkkınlık da verebilir. Zorlamanın her işte ve herkes için çekilmez bir şey olduğu doğruduur; hele sevgilisiyle arasın-

da yaş farkı olan âşık sevdiğini üstelik bir de zirlarsa bu, çekilmez bir şey olur. Yaşlı bir âşık genç bir sevgili edindi mi, artık ondan gece gündüz ayrılmak istemez. Bu dayanılmaz tutkunluğun kamçısı altında gözünün, kulağının, elinin, bütün duyularının sevgiliden biteviye aldığı hazza kendini bırakır ve onun bir dediğini iki etmemek için, zevkle, ardından köle gibi gider. Ama, bu kadar uzun bir beraberlikte, tiksintinin son haddine varma-
d sını önlemek için bu âşık sevgilisini nasıl avutacak, ona ne gibi hazlar verecek? Sevgilinin karşısında geçkin ve pörsümüş bir yüz.. İsteklerini yerine getirmek için âşıkının bitmez tükenmez zorlamaları hesaba katılması bile
e sadece bu geçkin yüz ve onun anlattığı şeyler içine bulantı vermektedir. Nerede ve kimle olsa, onun kıskanç kuşkusundan kurtulamıyor. Âşıkından bazan hiç yerinde olmıyan pek aşırı iltifatlar, bazan da dayanılmaz azarlamalar işitiyor. Ayık halde iken bile hoş görülür cinsten olmıyan bu azalamalar hele içip sarhoş olduğu zaman en çirkin tecavüzler halini alıyor ve dili artık edep terbiye dizgininden boşanıyor.

241 Dahası var: âşık, sevdikçe zararlı ve hoşa gitmez bir şeydir; hele artık sevmez olunca, bir zaman yalvarlamalarla, yeminlerle bol bol ettiği bütün vahitlere sadakatsizlik gösterir. Sevgilisini o işe zaten güç hal ile razı edebil-

mişti ve onu ancak geleceğe ait parlak vaitlerle kendine bağlı tutabiliyordu. Şimdi borcunu ödeme zamanı geldi; geldi ama, kabuğun öteki yüzü çevrilmiş bulunuyor: aşkın ve deliliğin yerini akıl ve bilgelik almıştır. O bambaşka bir adam olmuştur ve sevgilisi bunun farkında değildir. Biri, geçmişteki lûtuflarının karşılığını ister; âşıkına, sanki aynı adama söylüyormuş gibi, kendini ele geçirebilmek için yaptığı şeyleri, söylediği sözleri birbir hatırlatır. Öteki, utancından, artık bambaşka bir adam olduğunu söylemeye cesaret edemez; deliliği zamanında ettiği antları, vaitleri nasıl yerine getireceğini bilemez. Çünkü artık aklı başına gelmiştir, bilge olmuştur; eski halinde iken yaptığını yeniden yapmak, eski haline dönmek istememektedir. Şimdi, geçmişten kaçmaktadır; bir zamanlar sevdiği kimseyi şimdi kendinden uzak bulundurmaya çalışmaktadır; şimdi kabuk çevrilmiştir, kovalayıcı iken kaçıcı olmuştur! Bu defa, sevgili onu kovalamak zorunda kalır; dövünür, âşık ve dolayısiyle çılgın bir adam değil de aşksız ve aklı başında bir adama kendini vermek gerektiğini neden daha iş işten geçmemişken bilemedim diye Tanrılara dert yanar. Öteki türlü hareket etmekle kendini — ister istemez — sadakatsız, geçimsiz, kıskanç, hoşa gitmez, malı mülkü için zararlı, vücudunun sağlığına zararlı ve en çok ruhunun gelişmesine zararlı bir

b

c

d adama bırakmış oluyordu. Hele ruh ki, doğrusu, insanların ve Tanrıların gözünde hiçbir şeyin değeri hiçbir zaman onunkiyle kıyaslan8amaz.

"İşte yavrum bütün bunları insan iyice kafasına koymalı ve bilmelidir ki âşık sevgilisine, onun iyiliğini düşünerek değil, karnını tıka basa doldurmak istediği bir yemeğe bakar gibi bakar. Kurdun kuzuya olan sevgisi ne ise âşıkların bir gence olan sevgileri de odur!"

Işte Phaidros söyliyeceklerim bundan ibaret. Benden daha tek bir kelime işitemezsin; nutkum senin için artık bitmiştir.

PHAIDROS. — Nasıl olur? Bense, nutkunun daha ortasında olduğunu, karşı fikir olarak bir de aşksız adamı alıp insanın böyle birini tercih ederek lûtuflarını ondan esirgememesi gerektiğini göstereceğini ve böylesiyle düşüp kalkmanın ne gibi iyi neticeleri olduğunu ortaya koyacağını sanıyordum. Geliyorsun da tam bu noktada susuyorsun, Sokrates, niçin?

e *SOKRATES.* — Sevgili dostum, farkına varmadın mı ki artık dithyrambos edasiyle konuşmamaya, destana yakışır sözler söylemeye başladım. Hem de ayıplarken! Ya aşksız adamı övmeye başlasam ne olacak, sen söyle. Bile bile ne beni ellerine bıraktığın Nympha'lar bana ne ateşli sözler söyletecekler, hiç düşünü-

yor musun? Onun için, bir çift sözle diyorum ki: tutkun adamda ayıpladığımız her şeyin karşıtı aşksız adamda bir meziyet olarak görülür. Nutku uzatmaya ne lüzum var; her ikisi için de gereken şeyi söylemiş oldum. Sözlerim bu haliyle, gereken etkiyi yapacaktır. Ben dereyi geçiyorum ve yeni bir hücumuna uğramamak için şehre dönüyorum. 242

PHAIDROS. — Daha sırası değil, Sokrates; güneşin yakıcılığı geçmeden gitme. Neredeyse öğle olacak. Bu vakitte her şey durur, güneş vurur. İyisi mi burada kalalım ve demin söylediğimiz şey üzerinde konuşalım. Hava serinleyince gideriz.

SOKRATES. — Phaidros, nutuklara sende pek aşırı bir tutkunluk var. Sana gerçekten hayranım. Devrinde nutuk eksik olmadı; fakat eminim ki çağdaşların arasında senin kadar b çok nutuk meydana çıkaran başka biri yoktur: bunları ister doğrudan doğruya kendin söylemiş ol, ister başkalarını — şu veya bu şekilde — söylemeye zorlamış ol. Thebai'li Simmias'ı bir tarafa bırakıyorum; fakat ötekileri bu işde sen pek çok geride bırakırsın. Öyle sanıyorum ki şu esnada, gene, benim zaten söyliyeceğim bir nutku bana kendin söyletmiş olmak istiyorsun!

PHAIDROS. — Canım böyle yapıyorsam bu seninle savaşa giriyorum demek değildir

ya! Şimdi bırak da şu nutuk nedir, nasıl seydir bana onu söyle!

SOKRATES. — Dostum, demin tam dereyi geçmek üzere iken, bende sık sık kendini belli eden o Tanrıca belirti gene kendini gösterdi. c Ne zaman bir şey yapacak olsam bu belirti, beni durdurmak için, kendini gösterir. Ondan gelen bir ses işitir gibi oldum. Bu ses Tanrılara karşı işlediğim bir günahın kefaretini ödemeden gitmeme müsaade etmiyordu. Ben herhalde bir falcıyım; şüphesiz çok yaman bir falcı değilim, taşlarının dilinden az buçuk anlıyan falcılardanım: Kendime yetecek kadarını biliyoru. İşte bunun için bir günah işlemiş olduğum, için apaçık doğuyor. Dostum, muhakkak ki insan ruhunda geleceği önceden sezme yetisi var. Nitekim, deminden beri, konuşurken içimde bir tuhaf ezinti vardı. İbykos'un dediği gibi, *Tanrıları gücendirme pahasına in-* d *sanlardan saygı görmüş olmaktan k*orkuyordum. Şimdi, işlediğim günahın farkındayım.

PHAIDROS. — Hangi günahtan bahsediyorsun?

SOKRATES. — Phaidros, gerek senin söylediğin, gerek bana zorla söylettiğin nutuk pek müthiş bir şey , pek müthiş!

PHAIDROS. — Nasıl olur?

SOKRATES. — Bunlar budalaca, hattâ biraz da dinsizce şeyler. Nutkun bundan daha münasebetsizi olur mu?

PHAIDROS. — Söylediğin doğru ise, olamaz.

SOKRATES. — Ne demek! Sence aşk [1] Aphrodite'nin oğlu bir Tanrı değil midir?

PHAIDROS. — Söylentilere bakılırsa, öyle.

SOKRATES. — Ama ne Lysias, ne de büyüklediğin ağzımla söylediğin nutukta sen, bunun böyle olduğunu söylemedin. Aşk bir Tanrı veya Tanrılık bir şey ise-ki bundan şüphem yok - kötü bir şey olamaz. Halbuki söylenilen iki nutukta o, kötü bir şey olarak vasıflandırıldı; demek ki bu nutukların ikisi de aşka karşı günaha girdiler. Sonra, gerçekten, bunlar insanı eğlendirecek derecede saçma idiler; doğru dürüst hiçbir şey söylemedikleri halde, bir avuç insanın gözünü boyayıp hayranlığını çekebildikleri için kendilerine sahiden değerli bir şey süsü verdiler! İşte bunun için, dostum, işlediğim günahtan kurtulmam lâzım. Mythos'lar anlatırken yanlış yola sapmış olanlar için, gemiş zamanlardan kalma, bir günahtan kurtulma çaresi vardır. Bunu Hempros bilmezdi, fakat Stesikhoros biliyordu. Stesikhoros, Helen

e

243

[1] *Eros*

hakkında kötü şeyler söylediği için gözlerini kaybedince Hompros gibi anlayışsızlık göstermedi; o Musalardan ilham almış bir adamdı, felâketinin sebebini anladı ve hemen şu mısraları söyledi :

b *Hayır, dediklerim doğru değildir:*
Hayır, gemilerin güvertesinde
Sen aslâ girmedin Troia iline!

Polinodia [1] adı verilen bu manzumeyi tamamlar tamamlamaz Stesikhoros'un gözleri yeniden görmeye başladı. Kendi payıma ben, hiç değilse şu işte, bu adamlardan daha tedbirli davranmak istiyorum: Eros'a kendisine karşı işlediğim günahtan dolayı beni cezalandırmasına meydan vermeden bir Palinodia söylemiye çalışacağım. Hem bu defa, az önce utancımdan yaptığım gibi başımı saklıyarak değil, yüzümü örtmeksizin konuşacağım.

PHAIDROS. — Hiç bir sözün bundan daha fazla hoşuma gidemezdi, Sokrates!

c *SOKRATES.* — Demek ki, Phaidros, gerek elindeki yapraklardan okuduğun nutkun, gerekse benimkinin ne kadar hayasızca şeyler olduğunu sen de anlıyorsun.

Öyle ya, farzedelim ki soyu sopu belli ve iyi tabiatlı bir adam kendi ayarında bir çocu-

[1] *Palinodia*

ğa tutkundur, yahut gençliğinde böyle bir delikanlıya tutulmuştur. Bizim, âşıklar, olur olmaz sebepler yüzünden düşman kesilir ve sevdiklerine karşı kuşkulu, zararlı olurlar dediğimizi duyduğu zaman, bu adam işittiği sözlerin ancak tayfalar arasında yetişen ve gerçekten yiğitçe bir aşk nedir bilmiyen insanların sarf edebileceği sözler olduğunu düşünmez mi, aşka karşı söylediğimiz ayıplayıcı sözlerde bizimle birlik olur mu sanırsın? d

PHAIDROS. — Zeus hakkı için, böyle düşünmesi pek mümkündür, Sokrates!

SOKRATES. — İşte, ne böyle biri karşısında yüzüm kızarsın, ne de aşk tanrısının öc almasından korkum olsun diye, söylediğimiz nutukların burkucu acılığını daha tatlı bir nutukla gidermek istiyorum. Lysias'a da aynı sebepler dolayısiyle, insanın aşksız bir âşıktan ziyade seven bir âşıka lûtuflarını göstermesi gerektiği hakkında hemen bir nutuk yazmasını salık veririm.

PHAIDROS. — Bil ki dediğin yapılacaktır. Sen seven âşıkı översen ben de Lysias'ı e
aynı konu üzerinde yeni bir nutuk yazmıya mutlak zorlıyacağım.

SOKRATES. — Sen sen oldukça benim bu işte sana güvenim vardır.

PHAIDROS. — Öyleyse çekinmeden konuş.

SOKRATES. — Fakat, demin beni dinleyen çocuk nerede? Kendine diyeceklerimi duyması ve beni dinlemeden, hemen, aşksız bir âşıkın gönlünü hoş etmiye gitmemesi lâzım.

PHAIDROS — Bu çocuk her zaman senin yanıbaşındadır ve orada istediğin kadar kalacaktır.

SOKRATES. — "Güzel, çocuk şunu bil ki
244 bundan önceki nutuk, Myrrinus'lu Pythokles'in oğlu Phaidros'undu, şimdi dinleyeceğin de Euphemos'un oğlu Himera'lı Stesikhoros'undur. Nasıl konuşulduğunu gör:

"Hayır, dediklerim doğru değildir. Hayır, insanın bir âşıkı oldu mu, bu sapıtmıştır ötekinin aklı başındadır diye, aşksız bir adamı âşıka üstün tutmamalıdır. Sapıtmanın kötülük olduğu apaçık bilinseydi böyle konuşmaya hak verilirdi: Halbuki en büyük iyilikler bize muhakkak bir Tanrı vergisi olan sapıtmanın
b aracılığı ile gelir. Delphosi'nin kadın bilicisi, Dodone'nin kendi kadın rahipleri, Hellas'ı devlet işlerinde olsun, halkın özel işelrinde olsun birçok önemli hizmetleri sapıtma halinde iken gördüler; akılları başlarında olduğu zaman ya pek az şey yapabiliyorlardı, yahut

hiç bir şey. Tanrı vergisi bir seziş sayesinde Sybilla ve daha nice kimseler birçok insanlara birçok defalar gelecekte tutacakları doğru yolu önceden göstermişlerdir. Bunların sözünü etmek herkesin bildiği şeyler üzerinde oyalanmak olur. Fakat şu nokta gerçekten dikkate alınmaya değer: kelimeleri yaratmış olan eskiler *mania* [1] yı çirkin ve ayıp bir şey anlamında kullanmadılar. Böyle olsaydı, c
sanatların en güzeline geleceği öğreten sanata, o kelime ile ilgili olarak manike derler miydi? Ona bu adı verdiler, çünkü mania'nın, bir Tanrı vergisi olarak, gerçekten güzel bir şey olduğunu kabul ediyorlard. Şimdikiler, bu kelimenin içine bir t sokuşturarak. *mantike* [1] sözünü vücuda getirdiler. Halbuki sapıtma halinde olmıyan insanların kuşlardan veya başka şeylerden faydalanarak geleceği bilmek istedikleri zaman başvurdukları sanata, eskiler - düşünce yardımiyle insan kanaatına "oïêsis„ akıl "noûs„ ve bilgi "historia„ sağladığı için - *oïo-no-bistike* demişlerdi. Şimdikiler buna, kelimeye heybet vermek için o d
yu uzatarak, *oïônistike* [2] diyorlar. Yetkin-

[1] Karşılığı sapıtma olan kelime. Devam eden cülelerin yapısı dolayısıyla onu olduğu gibi anlamaya mecbur kaldık.

[1] Bilicilik bilimi, Tanrılar bilimi anlamında da kullanılırdı.

[2] Kuşlarla fala bakma sanatı.

lik ve vakarlılık bakımından bilicilik kuşlarla fala bakmak sanatına ve birincinin adı ve konusu ikincinin adı ve konusuna ne kadar üstünse, eskilerin dediğine bakılırsa, Tanrı vergisi olan sapıtma da güzelliğinden ötürü insanın kendinden gelen bilgiliğe o kadar üstündür. Dahası var: geçmişte işlenmiş suçları cezlandırmak için bazı ailelerin başına müthiş belâlar ve hastalıklar üşüştüğü zaman, nereden geldiği bilinmiyen, bazı kimselerde kendini gösteren ve gerekli olanlara sesini duyurabilen bir sapıtma, törenler ve Tanrılara dualar sayesinde bu kötülükleri bastır-
e manın yolunu bulmuştur. Böylece gizemlere erme ve günahlardan temizlenme dualariyle sapıtma, kimde kendini gösterdiyse onu bugün için de yarın için de kurtarmış ve gerçekten sapıtma halinde olan insana başındaki belâlardan kurtulmak çaresini buldurmuştur.

245 "Kendinden geçmenin ve sapıtmanın Musa'lardan gelen bir üçüncü çeşidi vardı. Bu, ince ve temiz bir ruhu ele geçirdi mi onu uyandırır, önüne katar ve eskilerin gördüğü sayısız büyük işleri lirik veya başka cinsten şiirlerde coşkun bir dille anlatarak, gelecek nesillerin eğitimini sağlar. Biri, sadece nazımda ustalığın iyi bir şair olmaya yettiğini sanıp Musa'lardan gelen sapıtmayı içinde duymaksızın şiir kapısına yanaşmaya cesaret

ederse, ancak yarım yamalak şair olabilir; çünkü ilhamlı bir insanın vücuda getirdiği şiir, daima, heyecansız bir insanınkini gölgede bırakır.

"Sana daha başkalarını da söyleyebilirim b
ama, bize Tanrılardan gelen sapıtmanın bütün güzel neticeleri işte bunlardır. Öyleyse, sapıtmadan dehşet duymaktan sakınalım ve kendini tutabilen âşığı sapıtmış âşığa üstün tutmak gerektiğini iddia edenler karşısında korkuyu, şaşkınlığa düşmiyelim. Yukarki iddiayı ortaya atanlar, bahsi kazanabilmek için, Tanrıların, âşığa ve sevgilisine aşkı, onların iyiliği için vermediklerini ispat etmelidirler. Biz de, buna karşı aşk denilen bu sapıtmayı Tanrıların, âşığı ve sevgilisini son derece mesut etmek düşüncesiyle verdiklerini ispat etmeliyiz. Şüphesiz bu ispatımıza bilgiçler inanmıyacaklardır; fakat bilgeler inanacaklardır. Öyleyse her şeyden önce, tanrılık olduğu kadar insanlık da olan ruhun tabiatı hakkında, hem kendi eylemlerini, hem de kendine gelen b
etkileri gözönünde bulundurarak, gerçek bir fikir edinmeye çalışalım. Şu ilkeden hareket edeceğiz: her ruh ölümsüzdür. Çünkü daima hareket halinde olan şey ölümsüzdür. Başkasından hareket alan ve kendisi başkasını hareket ettiren şey ise, hareket durunca yaşamaz olur. Yalnız kendiliğinden hareket eden var-

lıktır ki, kendi kendisini terk edemiyeceği için, hep hareket halindedir; hattâ bütün öteki varlıklar için bir hareket kaynağı ve ilkesidir. Bir ilkenin doğuşundan bahsedilmez, çünkü doğan her şeyin bir ilkesi olduğunu kabul etmek zorundayız, ilkenin kendisi ise hiç bir şeyden doğamaz. Öyle ya, ilke bir şey-
c den doğmuş olsaydı ilkeliği kalmazdı. İlkenin mademki doğuşu olamıyor, öyleyse sonu da olamaz. Çünkü, ilke yok olsaydı hiç bir zaman kendi kendine bir hiçten tekrar doğamazdı, ve her şeyin bir ilkeden doğması gerektiğine göre, kendinden de hiç bir şey doğamazdı. O halde kendi kendine hareket eden varlık hareketin ilkesidir ve bu varlığın ne yok olması mümkündür ne de yeniden doğması. Başka türlü olsaydı üstümüzde gök ve bütün canlı varlıklar hareketsiz kalır, yok
d olurdu ve artık bir daha hareket edebilmeleri, yeniden doğmaları mümkün olamazdı. Kendiliğinden hareket eden varlığın ölümsüzlüğü böylece ispat edilmiş olunca, ruhun özü ve kavramı hareket olduğunu tasdik etmekte hiç kimse tereddüt göstermiyecektir. Gerçekten hareket kendisine dışarıdan gelen her cisim ruhsuzdur. Aksine, hareketi kendi içinden gelen her cismin bir ruhu vardır, çünki zaten ruh demek hareketi kendiliğinden olan şey demektir. Kendiliğinden hareket eden şey, ruhun ta kendisi olduğuna göre, bundan

şu zorunlu netice çıkar: ruhun başlangıcı 246
yoktu sonu da olmıyacaktır.

Ruhun ölümsüzlüğü hakkında epeyce konuştum. Şimdi de ruhun kendinden, tabiatından bahsetmeli.

Ruhun ne olduğunu göstermek için mutlak olarak tanrılık bir bilgiye ve pek geniş bir açıklamaya ihtiyaç vardır. Fakat ruh denilen şeyin ne olabileceğini tasarlamak için, bir insan bilgisi ve daha dar bir açıklama yeter. Biz de ondan bu şekilde bahsedeceğiz. Ru- b
hun, kanatlı atlarla arabacının bir araya gelmesinden doğan bir kuvvete benzediğini tasarlıyalım. Tanrıların atları ve arabacıları hep iyidir, iyi soydandır; halbuki öteki varlıklarınkiler hep aynı değerde olmıyan soylardandır. İlkin kendimizi ele alalım: Bir kere arabacı bir çift atı idare ediyor. Sonra bu atlardan biri güzel, iyi ve pek üstün bir soydan olduğu halde öteki pek kötü bir soydandır ve birinciye her bakımdan karşıttır: tabiî, bu durumda arabacının işi pek güç ve zahmetli bir iş olacaktır. Fakat acaba canlı ne- c
den bazan *ölümlü* bazan da *ölümsüz* diye adlandırılıyor? Bunu açıklamaya çalışmalı. Her ruh, cansız şeylerle ilgilenir ve kâh şu şekil kâh bu şekil altında bütün evreni devreder. Bu ruh yetkin ve kanatlı iken göklerde dolaşır ve bütün evreni idare eder. Kanatlarını

kaybedince, katı bir şey üzerinde tutununcaya kadar havalarda savrulur. Tutunduğu bu katı şey üstünde yerleşir, topraktan bir vücudu olur. Bu vücut, ruhtan aldığı kuvvetle kımıldandığı halde kendi kendine hareket ettiğini sanır. İşte bir vücutla bir ruhtan meydana gelen bu bütün, canlı varlık adını alır ve *ölümlü* diye vasıflandırırlar. *ölümsüz* sıfatına gelince, Bu, hiç bir mantıklı düşünüşle tanımlanamaz; ancak, Tanrı hakkında ne yeter derecede bilgimiz ne de deneyimiz olmadığı için, kendimize göre bir Tanrı tasarımı kuraırız: bir ruhu bir de vücudu olan ve ruhu ile
d vücudu tabiatiyle üstün bir bengilik süresince birleşmiş bulunan ölümsüz bir canlı. Neyse herkes dilediğini söyler; Tanrının istediği neyse o olsun. Biz şimdi ruh kanatlarını ne sebepten kaybeder, düşürür, bunu araştıralım. Bu sebep şudur:

Tabiat, kanada, ağır olan şeyi Tanrılar soyuyunun barındığı yüksekliklere çıkarmak
e yetisini verdi; denilebilir ki bedenle ilgili şeyler içinde, Tanrılık olmadan en çok pay almış olan kanadtır. Tanrılık şey ise, güzel, bilge, iyi olan ve bu değerlere benzer daha ne varsa kendinde bulunan şeydir. Bu iyi şeyler ruhun kanadlarını besler, geliştirir; çirkinlik ve kötülük gibi bunların karşıtı olan kusurlarsa, bu kanadları harabeder, yok eder. Bü-

yük Baş, Zeus, kanatlı arabasını sürerek göklerde en önde ilerler; her şeyi düzene koyar, her şeye göz kulak olur. Arkasından, on bir bölük halinde, Tanrılar, Daimon'lar ordusu 247
yürür. Hestia [1] tek başına Tanrılar evinde kalmıştır; işte bunun içindirki, idare edici Tanrı mertebesine yükselmiş olan on iki Tanrının yalnız on bir tanesi, kendilerine gösterilmiş olan sıraya göre, bölüklerinin başında yürümektedir. Birçok mutlu görünüşler, birçok tanrılık hareketler göğün içini canlandırır. Orada Tanrılar, her biri kendine ait b
olan işi görmek için, dolaşırlar; onlarla birlikte bulunmak istiyen herkes arkalarından gidebilir, çünkü çekememezlik denilen şey c
Tanrılar korosuna yanaşamaz. Yemeklerini Tanrılık ziyafette yiyecekleri zaman, göğün katlarını tırmanıp gök kubbesinin en yüksek noktasına çıkarlar.. Daima dengeli olan Tanrı arabalarının idaresi kolaydır, bunlar istenilen yere kolayca tırmanırlar. Halbuki artlarından gelenler oralara zahmetle tırmanır. Çünki soyu bozuk olan atlar sendeler ve sürücüleri iyi eğitmemişse, gemi azıya alıp arabayı dünyaya doğru sürüklemeye başlarlar. Bilsen bu, ruhta ne çetin, ne zahmetli bir savaştır. Ölümsüz denilen ruhlar, göğün en yüksek noktasına varınca dışarıya çıkarlar ve kubbenin

[1] Hareketsizliği temsil eden Tanr, *Vesta*.

tepesinde dururlar. Devir hareketiyle onlar da devrederler, böylece gök kubbesinin dışındaki gerçekleri temaşa ederler. Şimdiye ka-
d dar yer yüzünün hiç bir şairi bu gök ötesi bölgeyi şakımadı, bundan böyle de hiç biri onu gereği gibi şakıyamayacaktır. Bununla beraber ben, bu bölgeyi tanıtmaya çalışacağım; çünkü, hele doğrunun kendisinden bahseedildiği zaman, doğruyu söylemekten korkmamalı. Gerçekten, renksiz, şekilsiz, dokunmak istesen varlığı ile yokluğu belirsiz gerçek, ancak ruhu idare edenin, aklın görebileceği gerçek; asıl bilginin yurdu olan gerçek, işte o bölgede bu vardır. Bunun içindir ki, bir Tanrının zekâ ile katkısız bilgi ile beslenen düşüncesi, kendine yaraşan besinlerle beslenmeye dikkat eden her ruhun düşüncesi gibi, neden sonra gerçekiği yeniden görünce bir rahatlık duyar ve gök kubbesi devrini tamamlayıp onu aynı noktaya getirinceye kadar gerçeğin temaşası ile beslenir. mutlu olur. Ruh, böyle devrederken, öz doğruluğa görür,
e bilgeliği görür, bilgiyi görür. Ama gördüğü ne olgu halindeki biligidir, nede şimdiki yaşayışımızda varlıklar adını verdiğimiz şeylerdeki başkalıklara göre başka başka olan bilgidir; bu, gerçekten bir gerçek olan şeyin bilgisidir. Gerçekten olan başka şeyleri de böylece doya doya temaşa ettikten sonra, ruh,

göğün içine girer ve yerine döner. Oraya dönünce arabacı atları yemliğe çeker; onlara, yem olarak Ambrosia (Tanrı yemi)' su olarak da Nektar (Tanrı içkisi) verir.

Tanrıların hayatı işte böyledir. Şimdi 248
öbür ruhlara geçelim. Bunların kimi Tanrıların ardındangitmek için elinden geleni yapar, arabacısının başını göğün dışına çıkartır ve gök kubbesi ile birlikte dönerken, atlarının aksiliği yüzünden, gerçeklere güç hal ile göz atabilir. Kimi başını kâh dışarı çıkarır, kâh içeri çeker ve atlarına hâkim olmadığı için gerçeklerin bir kısmını görür, bir kısmını göremez. Geri kalanlar, hepsi de yukarı çıkmaya can attığı için, yolu tutarlar. Fakat boşuna! Biri ötekinin önüne geçmeye b
çalışarak, itişe kakışa, birbirini çiğneyerek, akıntıya gömülüp giderle. Eşi görülmemiş bir yığılışma, bir boğuşma, bir kanter içinde kalma! Arabacıların beceriksizliği yüzünden birçok ruh topal olur, çoğunun kanatları zedelenir. Hepsi, sürekli çabalamalarına rağmen, gerçeği temaşa etmek nedir bunu tadamadan uzaklaşır; artık kanaatla beslenirler. Hakikat ovasını bulmak için sarfedilen bu çetin gayretin sebebi şudur: Ruhun en iyi kısmına yarayışlı olan besin bu ovadaki çayırlıktan geilr, ruha o hafifliği veren kanadlar ancak c
bununla beslenebilir.

Bir de Adrasteia kanunu var. Buna göre, bir Tanrının ardı sıra gitmiş ve asıl gerçeklerden bazılarını görmüş olan her ruh, bir dahaki devrine kadar esen kalır ve daima Tanrısının ardı sıra gidebilirse, her zaman esenlik içinde olur. Fakat ruh, Tanrıların ardı sıra gidemediği için gerçekleri temaşa edemez, bir bahtsızlık eseri olarak da unutmaya
d ve kötülüğe gömülürse, ağırlaşır; bir kere de ağırlaştı mı, kantlarını kaybedip yeryüzüne düşer. Bu kanuna göre, böyle bir ruhun hiçbir hayvanın ilk neslinde yerleşmemesi buna karşı, gerçeklerin en çoğunu görmüş olan bir ruhun ilerde feylesof veya güzelin, Musaların ve aşkın dostu olabilecek bir adamın tohumunda yerleşmesi gerektir. Gene bu kanun gereğince bu bakımdan ikinci sırada bulunan ruh, kanunu sayan yahut iyi bir savaşçı ve usta bir komutan olan bir kralın tohumunda yerleşmelidir. Üçüncü sıradaki ruh, bir devlet adamını, bir idareciyi veya bir iş adamını, dördüncü sıradaki, yorulmak bilmez bir idmancıyı veya kendini, bedenleri iyileştirmeye vermiş bir adamı yaratacaktır.
e Beşinci sıradaki, bir bilici veya gizemlere erdirici biri olarak ömür sürecektir. Altıncı sıradaki, bir şaire veya taklitle uğraşan başka herhangi bir kimseye; yedinci sıradaki, bir sanat ustasına veya bir çiftçiye, sekizinci

sıradaki bir bilgiciye veya haklı pohpohlıyan bir kimseye, dokuzuncu sıradaki, tyrannus tabiatlı bir adama uygun düşecektir.

Bütün bu adamlardan hangisi doğrulukla hareket ederse onun hayatı daha iyiye doğru gider, hangisi eğrilik ederse onun hayatı kötüye doğru gider. Hiç bir ruh, geldiği yere on bin yıldan önce dönemez [1]. Zaten ruh, 249
dürüst bir feylesofun veya genç çocukları feylesofça bir aşkla sevmiş bir adamın ruhu olmamışsa, bu zamandan önce yeniden kanatlanamaz. Dediğim ruhlar bin yıllık devirlerin üçüncüsünde, bu devirlerin her üçünde de demin sözünü ettiğim şekilde yaşamış olmak şartıyla, yeniden kanatlanırlar ve üç bininci yıl sonunda tekrar Tanrılara dönerler. Öbür ruhlara gelince: İlk varlıkların tamamladıklarında sorguya çekilirler. Hüküm neticesinde kimi cezasını çekmek üzere yeraltı zindanlarına gider, kimi de verilen hükümle hafifle- b
diğinden göğün şu veya bu katına yükselir ve orada, yer yüzünde insan şeklinde yaşadığı sırada hakketmiş olduğu bir yaşayış içinde

[1] Hellenlerden çok önce Türkler de ve Çinlilerde, zaman ölçüsü olarak, on bin yıllık devirler kabul edildiğini ve buna *Von* denildiğini sayın Prof. Fatin Gökmen bana söyledi. Demek, bu düşünüşle *Von* arasında bir yakınlık bulunduğuna ihtimal verebilir.

yaşar. Bin yıl tamamlanınca, gerek yeraltına gidenler gerekse göğe çıkanlar kur'a çekmek, aynı zamanda ikinci varlıklarını diledikleri gibi seçmek için geri gelirler. İşte bu sırada bir insan ruhu bir hayvan vücuduna, bir hayvan ruhu - vaktiyle bir insan ruhu olmuş olmak sartiyle - yeniden bir insan vücuduna geçebilir. Doğrusu, hakikat nedir asla görmemiş olan bir ruhun insan şekline bürünmesi imkânsızdır. Çünki insan olabilmek için, duc yumların çokluğunu bir düşünce ile bire indiren ve adına *İdea* denilen şeyi anlamak lâzımdır. Bu ruhumuzun vaktiyle bir Tanrının ardı sıra gittiği, şimdiki varlığımızda gerçeklik sıfatını verdiğimiz şeylere yukarıdan baktığı, gerçekten gerçek olana doğru başını uzattığı zaman görmüş olduklarını anımsamasından ibarettir. Sadece feylesof düşüncesinin kanadlı olduğu işte bunun için doğrudur. Çünkü onun düşüncesi, Tanrıyı Tanrı kılan şeyleri anımsama ile gücünün yettiği kadar takibetmekten geri durmaz. Anımsamadan faydalanmasını iyi bilen, en üstün gizemlere daima en tam şekilde eren insan : Ancak böylesi, bir gün, gerçekten yetkinleşir. Fakat insanları uğraştıran şeylerden elini eteğini şektiği ve Tanrılık olana bağlandığı için halk ona akd lından zoru olduğunu söyler ; halbuki o bir Tanrının peşinde kendinden geçmiştir, halk bunun farkında değildir.

Sapıtmanın, evet sapıtmanın dördüncü şekli hakkında söylediklerimiz işte bu noktaya gelmek içindi. Bir insan yer yüzündeki güzelliği görerek gerçek güzelliği tekrar hatırladığı zaman ruhunun kanadları yeniden çıkmaya başlar ve ruh, kanadlanmakta olduğunu görünce, havalanmak için sabırsızlanır. Fakat uçmaya gücü yetmediğinden yavru kuşlar gibi bakışlarını yükseklere çevirir. Ölümlü dünyaya ait işleri bu yüzden ihmal ettiği için onun sapıtmış olduğuna hükmedilir. Fakat onu yükselten bu kendinden geçme, gerek tabiatı gerekse sebepleri bakımından, hem onu duyan hem de ondan pay alabilen için dünyanın en çok özlenen şeyidir. Bu şekilde kendinden geçip güzelliği genç çocuklarda seven adama aşk delisi denilir. Önceden söylediğim gibi, her insan ruhu, tabiatı bakımından, gerçek varlıkları temaşa etmiştir; böyle olmasaydı bir insan vücuduna yerleşemezdi. Fakat bu yer yüzündeki şeyleri görünce daha önce görmüş olduğu gerçekleri yeniden hatırlamak, her ruh için kolay bir şey değildir. Bu, bir zamanlar bu gerçekleri şöyle bir görmüş ruhlar için de yer yüzüne düşünce kötü adamlarla düşüp kalkmak bahtsızlığına uğrayan, bu yüzden kötü hareketlere sürüklenen ve yukarda gördüğü yüce şeyleri unutan kimseler için de kolay değildir. Yalnız pek az ruhta yeter derecede hatırlamak yetisi vardır.

Bunlar da, bir zamanlar görmüş oldukları şeylerin bir taklidini bu yer yüzünde görünce kendilerinden geçerler, coşarlar. Bu coşkunluğun neden ileri geldiğini anlayamazlar, çünkü onu gereği gibi çözümleyemezler.

b Şu muhakkak ki doğruluk, bilgelik ve ruh için değerli olan bütün bu gibi şeylerin yer yüzünde görülen imgelerinde hiç bir parlıtı yoktur. Örgenlerimizin zayıf olması yüzünden, içimizden ancak pek az kimse asıl gerçeklerin imgeleri karşısında, güç hal ile, bunların neyin örneği olduklarını tanıyabilir. Fakat mesut insanlar korosuna karışıp sen ile ben Zeus'un ardında, ötekiler başka bir Tanrının ardında yürüdüğümüz zamanlar güzellik ihtişamla parıldıyor, hepimizi insanı tanrılaştıran bir manzara karşısında bırakıyordu. Denilebilir ki o zamanlar hepimiz en
c değerli gizemlerle içli dışlı idik; onları tam bir yetkinlik içinde kutluyorduk; gelecekte bizi beklemekte olan kötülüklerin hiç birinden korkumuz yoktu; tam, sade, değişmez, mesut görünümleri tertemiz ve göz kamaştırıcı bir ışık ortasında temaşa etmemize müsaade olunmuştu. O zamanlar biz de tertemizdik; taşımakta olduğumuz, adına vücut dediğimiz ve kabuğuna yapışmış istiridye gibi içinde hapsolduğumuz bu yük bizi henüz her yandan zedelememişti.

Geçmiş zamanlara saygı ve sevgimi ifade etmek için, hatıralar üzerinde bu kadar durmak yeter. O zamanları özlemem bana sözü pek fazla uzattırdı. Güzellik bahsine dönüyorum. Gerçek güzellik, diyordum, öteki gerçekler ortasında parıldıyordu. Yer yüzüne düştüğümüzden beri de, duyularımızın en parlağı sayesinde, bu güzelliğin üstün bir parıltı ile parladığını görüyoruz [1]. Görme, gerçekten, duyularımızın en keskinidir. Fakat görme hiç birzaman aklı göremez. Akıldan da güzelliğinki kadar aydın bir imge elde edebilseydik, o bizde tasarlanması bile imkânsız ne aşklar yaratırdı! Bütün öteki gerçekler için de aynı şey söylenebilir. Fakat şimdiki halde en göze görünür, en çekici olmak yalnız güzelliğe verilmiştir. Gizemlere erdiğinden beri epey zaman geçmiş yahut yer yüzündeki kötülüklere kendini kaptırmış olan insan, bu dünyada güzellik adı verilen şeyi temaşa ettiğinde ondan hemen mutlak güzelliğe yükselemez. İşte bu yüzden gerçek güzelliğin yer yüzündeki imgesine saygı ile bakmak şurada

d

e

[1] Halkımızın en büyük kısmı güzel kelimesini *Gözel* olarak telâffuz eder. Şu halde, dilimizde *Gözel* (*"Göz"* kökü ve *"el"* eki ile) göze nisbeti olan şey manasındadır. Kelime, bu hali ile, sadece Eflâtun'un düşüncesini doğrulamakla kalmıyor, psikolojik bir gerçeği ifade ediyor,

dursun, kendini hazlarına bırakır, bir hayvan gibi onun üstüne abanmaktan, onu gebe kılmaktan çekinmez, onunla düşüp kalkması öyle aşırı bir dereceye varır ki, artık tabiate aykırı bir haz peşinde koştuğundan bile korkmamaya, utanmamaya başlar. Gizemlere daha henüz ermiş yahut bir zamanlar gerçekleri uzun uzun temaşa etmiş olan insana gelince, o, güzel bir yüzde tanrılık güzelliğin başarılı
251 bir taklidini yahut bir vücutta bu gibi güzelliğin bazı vasıflarını gördümü ilkin bir ürperme geçirir ve bir vakitler duymuş olduğu heyecana benzer bir şeyin içinde kımıldan dığını sezer. Sonra gözlerini bu güzele diker, ona bir Tanrıya gösterilen saygıyı gösterir. Kendini iyiden iyiye sapıtmış sanacaklarından çekinmese, Tanrılara ve kutsal varlıklara kurban sunar gibi, sevgilisine kurbanlar sunacaktır. Onu görünce vücudunu bir titremedir alır; rengi değişir, her tarafını tuhaf bir sıcaklık sarar, bir ter basar. Çünki güzelliğin
b bir ışık gibi türemesi onu ısıtır; bu türüm kanadlarına canlılık verir. Sıcaklık da uzun zamandır kuruluktan iyice sertleşen ve kanadların çıkmasına engel olan kabuğu eritir. Bu besleyici türüm kanadlardaki tüylere bol bol girer ve ruhun her tarafında kuş tüyleri çıkmaya başlar. Zaten vaktiyle ruhun her yanı tüylü idi. Bu hale geldi mi ruh için için kaynaşır, yükselmek ister. Dış çıkaranların duy-

duğu neviden bir rahatsızlık duymaktadır: Nasıl bunlar diş etlerinde bir didiklenme ihtiyacı, bir kaşınma duyarlarsa kanatları çıkmaya başlayan ruh da tıpkı böyle şeyler duyar. O da, o sırada huysuzlanır, taşkınlık gösterir, gıcıklanır. c

Ruh genç bir çocuğun güzelliğine baktığı zaman, bu güzellikten birçok zerrecikler kopup ona doğru akar. Bu akışa istek adının verilmesi işte bundan ileri geliyor [1]. Ruh bu zerrelerle dolunca canlanır, ısınır; acısı diner, sevinç duyar. Fakat sevgiliden ayrılınca sararıp solor, kanatların çıktığı yerler kuruyup kapanır, tüylerin tohumları tıkanıp kalır. Ruhun içinde istekle birlikte kapanıp kalmış olan bu tohumlar canlı bir nabız gibi vurur, her biri kendi çıkma yerini zorlar ve böylece de, her yandan sıkıştırılan ruh, acı ile kıvranır; fakat bir taraftan da, güzelin anısı ona sevinç verir. İçinde acı ile sevincin böyle birbirine karışması, bu garip hal, onu pek rahatsız eder; bir çıkar yol bulamamasına çok kızar. Deli gibidir; geceleri uyuyamaz, gündüzleri yerinde duramaz. Güzelliği kendinde tutanı görebileceğini sandığı yerlere hırsla koşar. Onu gördüğü ve ondan akıp gelen isteğe bulandığı zaman, ruh, önce ka- d e

[1] Eflâtun burada da bir kelime oyunu yapıyor.

panmış olan şeyin açıldığını sezer, yeniden nefes almaya başlar; acılar sızılar kesilir, o anda da hazların en tatlısına dalar. Artık âşık sevgilisinden kendi isteği ile ayrılmayı hatırından geçirmez; gözünde hiç kimse sevdiğinden daha değerli değildir. Anasını, kardeşlerini, bütün arkadaşlarını unutur; ihmal yüzünden bütün serveti elden gitse umurunda değildir. Bir zamanlar titizlikle riayet ettiği âdetlerin, güzel hareketlerin hepsinden yüz çevirir. Köle olmaya hazırdır; gös terecekleri yerde, sevgilisinin hemen yanı başında uyumaya hazırdır. Çünkü, güzelliği kendinde tutana derin saygı göstermekle beraber, o, en büyük acıları dindirecek hekim olarak yalnız onu görür. Ey kendisiyle konuştuğum güzel çocuk, işte bu duyguya insanlar *aşk* dediler. Ona Tanrıların ne dediğini söylesem muhakkak gülersin; çünki tuhaflıklar gençlerin daha çok hoşuna gider. Homerid'ler [1] aşk hakkında söylenmiş iki mısradan bahsederler (yanılmıyorsam bunu Homerid'lerden bazıları onun hakkında bildikleri şeyler arasından çıkarmışlardır). Bunların birincisinde aşka karşı fazla dil uzatılmış yakışık

252

b

[1] Ceddinin Homeros olduğunu söyliyen Khios'lu bir aile. (Bakınız: Eflâtun, Ion: Yunan klasikleri 22, sa. 4, not)

almayan şeyler söylenmiştir. Bu mısralarda şöyle deniliyor:

Ölümlüler, ona kanadlı aşk derler c
Ölümsüzlerse, kanadlandıran aşk derler!

Buna ister inan, ister inanma! Yalnız, bildiğim şu ki âşıkların duygularının sebebi ve tabiatı tamamiyle benim sana anlattığım gibidir.

Bahsimize devam edelim: aşka tutulan adam Zeus'un ardından yürümüş olanlardan biri ise, kanadlı Tanrının yükünü daha büyük bir dayanıklılıkla taşır Ares'e uşaklık etmiş ve yolculuğunda onu takibetmiş olanlara ge- d
lince, bunlar aşka tutulup da sevdiklerinden hakaret gördüklerini sandılar mı, gözlerini kan bürür, hem sevdiklerini hem de kendilerini öldürmeye kalkışırlar. Bu dünyada herkes, hiç değilse yeryüzünde bozulmadıkça ve gökten ilk düşüşünde sahip bulunduğu vasıfları kaybetmedikçe, bir zamanlar korcutluğunu [1] ettiği Tanrıyı gücünün yettiği kadar ağırlıyarak ve örnek tutarak yaşar. Gene bu dünyada herkes sevdiklerini, tanışıp görüştüklerini taklit ederek yaşar. Her adam, karakterine göre, güzel çocuklar arasından birini

[1] Koroları teşkil eden kimseler (Bakınız: Ion. sa. 16, not)

kendine sevgili olarak seçer; onu gözünde tanrılaştırır; gizli bir ibadetle tapınmak ve ağırlamak için ona, kalbinde, süslerle bezediği bir anıt diker. Zeus'un ardından yürü-
e müş olanlar, sevecekleri kimsede Zeus ruhu bulunmasını isterler; bilgeliği sevip sevmediğine, sevk ve idare etmeye yaradılıştan yatkın olup olmadığına dikkat ederler. Böyle birini buldular ve ona tutuldular mı, onun da Zeus gibi olması için her şeyi yaparlar. Kendileri de, olgunlaşmak için gerekli çalışmalara henüz girişmemişlerse, hemen bu işe koyulur ve buldukları kaynaklardan faydalanarak yahut araştırmalar yaparak kendi kendilerini yetiştirirler. Tanrılarının hangi Tanrı olduğunu bulmak için içlerini yoklar ve göz-
253 lerini bir an bile Tanrıdan ayırmadıkları için sonunda onu bulurlar. Onu anımsama ile yeniden buldular mı coşarlar ve Tanrılıktan pay almak insan için ne kadar mümkünse, onun âdetlerini, zevklerini o kadar benimserler. Bu ilerlemeye sevgililerinin sebep olduğunu düşünür, ona daha büyük bir sevgi ile bağlanırlar. Hele, Bakkha'lar gibi, Zeus'un ilham kaynağından kana kana içerlerse, bu kaynaktan edindiklerini sevdiklerinin ruhuna boşaltır ve onu Tanrılarına mümkün olduğu kadar çok benziyen bir varlık haline getirirler.
b Hera'nın ardı sıra gitmiş olanlar, kral yaradılışlı bir ruh arar, onu bulunca onlar da tıp-

kı yukarda anlattığımız şekilde davranırlar. Apollon'un ve öteki Tanrılardan her birinin ardından yürümüş olanlar da hareketlerini Tanrılarınkine uydurur, başka yaradılışta olmıyan bir sevgili ararlar. Böylesini buldular mı, Tanrıyı kendileri taklit ettikleri gibi ona da taklit ettirirler; sevgiliyi baskı altına alır, onu düşünüş bakımından, yaşayış bakımından mümkün olduğu kadar Tanrıya benzer bir hale getirmek isterler. Sevdiklerini kıskanmak, onların kötülüğünü istemek şurda dursun, sevgililerinin hem kendileriyle hem de o kadar çok saydıkları Tanrıları ile c
tam bir benzerlik göstermesi için ellerinden geleni yaparlar. İşte her gerçek âşıkın can attığı şey ve işte, can attığı şeyi gerçekleştirmek için anlattığım yoldan yürümüş olmak şartiyle, onun gizemlere erdirişi! İşte, âşık sapıtmasının, kendini tamamen veren sevgili üzerindeki güzel ve uğurlu etkisi!

Sevgili kendini nasıl olur da sevenin eline bırakır, şimdi bunu görelim:

Bu mythos'un baş taraflarında her ruhta üç kısım ayırdettiğimizi hatırlıyalım. Bu kısımlardan ilk ikisini iki ata,, üçüncüsünü ara- d
bacıya benzetmiştik. Gene aynı misalden faydalanalım. Atlardan biri iyi, öteki kötü olsun demiştik; fakat iyinin iyliği, kötünün kötü-

lüğü neden ileri geliyor, bunu söylememiştik. Şimdi bunu açıklıyacağız. Bu iki attan birincisi alımlıdır, sülün gibidir, boynu dik, burnu hafifçe yumuktur; kır renkli, kara gözlüdür; herkes tarafından beğenilmeye düşkündür ama ölçüyü, edebi aşarak değil. Doğru kanaate dost olduğundan, onu yürütmek için kamçılamaya lüzum yoktur: biraz gayretlendirmek
e yahut bir çift söz söylemek yeter. İkincisi ise eğri büğrü, hantal, derme çatma bir şeydir. Kalın boyunlu, dar göğüslü, yassı suratlıdır. Rengi yağız, gözleri çakırdır. Çok hırçındır, kırıp dökmeye, kendini göstermeye pek düşkündür. İri kıllara bürünmüş kulakları sağırdır, ucu sivri kamçının sesini bile zor duyar. Arabacı âşık olunmaya değer birini görüp de bütün ruhuna bir sıcaklık yayıldığını sezdiği ve içinde istek gıcıklamaları duyduğu zaman, yumuşak başlı at, her zamanki gibi gene ede-
254 bini muhafaza eder, ve sevgilinin üstüne atılmamak için kendini tutar. Fakat arabacının kamçısına da övendiresine de kulak asmıyan öteki at şiddetli bir çıkışla ileri atılır, eşine
b ve arabacıya olmadık sıkıntılar verir, onları bu gence doğru yönlemeye, onu aşık hazlarının tatlılığından bahsetmeye zorlar. Öteki at ve arabacı, ilkin, çok çirkin ve kanuna aykırı saydıkları bir işi yaptırmak isteyen bu zorlama karşısında gazapla direnirler; fakat sonra, çektikleri sıkıntının ardı kesilmeyince artık

dayanamaz, kötü atın dilediğini işlemeye razı olurlar. Şimdi sevgili ile karşı karşıyadırlar. Güzelliğin sevgilinin şahsında parıldayan görüşüne bakarlar. Ona bakarken, arabacının zihninde, bir zamanlar görmüş olduğu gerçek güzellik canlanır. Onu yeniden görür: yanı- c
başında bilgelik, kutsal bir kural üstünde ayakta durmaktadır. Bu görünüş karşısında arabacının içini korku ve saygı kaplar, sırt üstü devrilir ve bu devrilişle dizginleri o kadar kuvvetli çeker ki atın ikisi de - biri, zaten direnmediği için gönül isteğiyle; öteki dik kafalı, ister isteme- kıç üstü otururlar. Yüz geri giderlerken, biri utancından ve şaşkınlığından bütün ruhu ter içinde bırakır; öteki gemin ve yere yuvarlanmanın sebep olduğu acı geçer geçmez, nefes nefese, çatacak birini arar ve gerek arabacıya, gerek eşine, korkaklıkların- d
dan, yüreksizliklerinden tabansızlık ettikleri, sözlerinde durmadıkları bahanesiyle olmadık küfürler, hakaretler savurur. Onları zorla geri o tarafa çevirmek ister. Yalvara yakara, güç hal ile, bu istekten bir zaman için vazgeçmiye razı ederler. Fakat, kararlaştırılan za- e
man sona erdi mi, arabacı ve öteki at böyle bir mühlet istediklerini hiç hatırlamıyormuş gibi davrandıkları için yağız at onlara bunu zorla hatırlatır: hırçınlaşır. kişner, arabayı sürükler ve söylemek istediği o şeyleri söylemek için bir kere daha onları sevgiliye yak-

laşmaya zorlar. Ona yaklaştıkları zaman, boynunu ileri uzatır, kuyruğunu diker, gemini diş-
255 ler ve arabayı saygısızca sürükler. Arabacı az önceki korkuyu bu defa daha kuvvetli şekilde duyar, bir engele başını çarpmamak ister gibi kendini geriye atar, dizginleri daha büyük bir şiddetle çeker, ve gem dik kafalı atın dişlerini söker, bu ağzı bozuğun dilini ve çenelerini kan içinde bırakır, onu kıç üstü devrilmiye mecbur eder. Onu acılara terk eder[1]. Birçok defalar bu muameleyi gören huysuz hayvan nihayet hırçınlıktan vazgeçer; artık, süklüm, büklüm, arabacının iyi düşünülmüş
b kararlarına boyun eğer ve sevgiliyi görünce tiril tiril titrer. İşte ancak bundan böyledir ki âşıkın ruhu sevgilinin ardından saygı ve korku ile gider.

Gösteriş yapmıyan fakat gerçekten seven bir âşıkın olanca dikkat ve itinasiyle kuşatıl-
c dığını gören bir Tanrı gibi ağırlanan sevgili, etrafında pervane gibi dönene tabiî bir dostluk duyar. Diyelim ki bu çocuk önce arkadaşlarından veya başka adamlardan, seven birine yaklaşmanın sakınılacak bir şey olduğunu işitmiştir ve bu yüzden de âşıkını yanına yaklaştırmak istememektedir. Fakat yılların birbiri ardı sıra geçmesi, yaşın ilerlemesi ve tabiat kanunu nihayet onu bu âşıkı çevresine kabul

[1] Homeros'ta oldukça sık geçen bir söz.

etmiye götürür. Doğrusu kaderde, kötü adam kötü adamla dost olsun, iyi adam iyi adamla dost olmasın diye bir şey yoktur[1]. Sevgili, âşıkının yanında kaldı mı, onun konuştuklarını dinleyip sohbetinden zevk aldı mı, âşıkın yakından tanımak fırsatını bulduğu iyi yürekliliği onu hayrette bırakır. O zaman anlar ki öteki dostlarının ve yakınlarının gösterebilbildikleri sevginin bütünü, bir Tanrıya tutulmuş âşıkın sevgi ve şefkatinin yanında hiç kalır. Âşıkı ile bir zaman düşüp kalktı, ona tutuldu, idman yerlerinde veya başka toplantılarda ona temas etti mi, Zeus'un Ganumedes'i sevdiği zamanlar istek dediği o akış büyük dalgalar halinde âşıka doğru gelir, içine girer, onu tamamiyle doldurduktan sonra artanı dışarı dökülür ve dümdüz, katı bir yüzeye çarpan bir soluk veya bir ses nasıl geldiği yere dönerse, güzellik akışı da, ruhun tabiî yolu olan gözlerden güzel çocuğun ruhuna geri döner, kanadların çıkacağı yerlere canlılık verir, oraları yumuşatır, kanatları çıkartır, aynı zamanda sevgilinin ruhunu da aşkla doldurur.

Çocuk, neyi sevdiğini bilmeksizin sever; duyduğu şeyin ne olduğunu anlamaz ve onu açıklıyamaz. Gözü ağrıyan birine baktığı için

[1] Bk. Eflâtun: Lysis, Yunan klâsikleri 29

e gözü ağrımış insan[1] gibi hastalığının hangi sebepten ileri geldiğini söyliyemez; âşıkında kendini bir aynada görür gibi gördüğünün farkında değildir. Onun yanında iken, âşıkı gibi, o da dertlerini unutur. Âşıkı yanında olmayınca, onun kendini özlediği gibi o da âşıkını özler. Onun aşkı, âşıkınınkinin bir görüntüsüdür. Fakat duyduğu şeye *aşk* adını veremez, bunun *dostluktan* başka bir şey olmadığını düşünür. Daha zayıf şekilde de olsa, o da,
256 âşıkını görmek, ona dokunmak, onu öpmek ve onun yanında yatmak ister ve tabiî, bu isteklerini yerine getirmekte gecikmez. Âşıkla sevgilisi bir arada yattıkları zaman, o iki attan birinin arabacıya söyliyecekleri vardır: çektiği eziyetlerin karşılığı olarak bir parça hazza dalmak ister! Yağız atın bir diyeceği
b yoktur. Ancak, belirsiz isteklerle içi dolu, âşıkı kucaklar, şefkatli bir dostu öper gibi onu öper; bir arada yattıkları zaman, âşık rica edecek olursa, onun gönlünü hoş etmeye hazırdır. Fakat öte taraftan bu atın koşum arkadaşı ve arabacı, akıl ve edep adına, onun isteklerine karşı koyarlar. Ruhun en iyi kısmı ağır basar da bu biribirine tutkun insanları düzenli yaşamaya ve bilgeliklerini artırmaya götürürse bunlar, yeryüzündeki hayatlarını saadetle, dirlikle geçirirler. Kendinlerine hâ-

[1] Eskiler böyle bir şeye inanıyorlarmış.

kim ve gidişlerinde düzenli olunca ruhun kötülük doğuran kısmını köleleştirir, iyilik yaratan kısmına tam bir serbestlik verirler. Hayatlarının sonunda, yeniden kanatlanıp hafifler ve Olympos güreşlerine denk sayılmaya c
gerçekten lâyık bu üç çekişmenin[1]) birincisinden yenmiş olarak çıkarlar. Ne insan bilgeliği ne de Tanrılık sapıtma insana bundan daha büyük bir iyilik sağlayamaz. Fakat aşağı bir yaşayışı benimserlerse, bilgeliği sevecek yerde şatafata düşkünlük gösterirlerse sarhoşken veya boş bulundukları herhangi bir anda huysuz iki at kendilerini koruyamıyacak durumda olan bu ruhları gafil avlaması ve onları aynı hedefe sürüklemesi, bayağı insanların pek gözde tuttukları yaşayışı beğenmeye, isteklerini son haddine kadar yerine getirmeye sürüklemesi çok mümkündür. Kötü atlar, hayvanlıklarını doyurunca gene başlarlar; fakat sık sık değil: çünkü böyle bir hareketi ruhun d
bütünü hoş görmemektedir. Şüphesiz birbirine böyle tutkun olanlar da dost kalırlar, fakat dostlukları ne yanıp tutuştukları sırada, ne de ateşleri söndükten sonra demin sözünü ettiklerimizinki kadar kuvvetli olmaz. Dost-

[1] Filozof ruhlarının bir imtiyazı olan biner yıllık üç devir, burada, Olympiyat güreşlerindeki üç denemeye benzetiliyor: güreşçi karşısındakinin sırtını üç defa yere getirmedikçe yenmiş sayılmazdı.

turlar, çünkü kendilerini biribirlerine vermiş ve karşılıklı en sağlam inancları almış olduklarını, böyle bağları koparıp biribirine düşman kesilmenin dinsizlik olacağını düşünürler. Hayatlarının sonunda ruhları, kanadlanmak için yaptıkları bütün çabalamalara rağmen, kanadsız olarak vücuttan ayrılıp gider. Ama bunların aşkla coşmuş olmaları pek güzel mükâfatlandırılır; çünkü kanun gök kubbesinin içinde yolculuğa çıkmış olanların[1] karanlıklara, yer altına inmelerini yasak eder. Kanun ister ki bunlar ışıklı bir ömür sürsünler,
e birbirlerine yoldaşlık ederek yaptıkları seyahatte mesut olsunlar, kanadlandıkları zaman da aşklarının mükâfatı olarak, birlikte kanadlansınlar.

İşte çocuğum bir âşık sevgisinin sana sağlıyacağı büyük ve tanrılık iyilikler bunlardır. Fakat aşksız, ölümlü bir bilgelikle soysuzlaşmış, boş ve süreksiz kazançlar aramaya ko-
257 yulmuş bir adamla düşüp kalkmak, sevgilinin ruhunda, ancak, halkın meziyet diye övdüğü bir âdilik yaratır; bu âdilikle ruh, şaşkın şaşkın, dokuz bin yıl yeryüzünde, yeraltında yuvarlanıp gider.

---

[1] Tanrıların ardı sıra göğün dışına çıkıp gerçekten gerçeklikleri temaşa etmeye muvaffak olamamış ruhlar kastediliyor.

Ey aşk! İşte sana, hem kefaret hem de kurban olarak, yapabileceğim Palinodia'ların en güzeli, en iyisi! Her yönden, hele kelimelerin seçilmesi bakımından[1] söylenenlerin şiire çalan bir edası var. Ne yapalım, bunun böyle olmasını Phaidros istedi. Birinci nutkumu affet, bu ikincisini kabul buyur. İyiliğini, yardımını benden esirgeme; lûtfedip bana öğrettiğin sevmek sanatını öfkelenip ben- b
den geri alma; böylece onu sakat bırakma! Aksine, güzel çocuklar yanında beni şimdikinden daha itibarlı kıl!! Önce, gerek ben, gerekse Phaidros sana dil uzattıksa, bundan, ele aldığımız konunun babası Lysias mesuldür, onu cezalandırmalısın! Lysias'ı öyle konuşmak hastalığından kurtar, kardeşi Polemarkhos'u çevirdiğin gibi onu da felsefeye çevir; ta ki şu anda yanımda duran âşıkı iki ateş arasında kalmış bir adama benzemekten kurtulsun ve konu olarak sadece aşkı alıp, ömrünü felsefenin ilham ettiği nutuklarla geçirsin!"

PHAIDROS. — Sokrates; dilediğin şey d
hakkımızda sahiden hayırlı ise, bu dileğin gerçekleşmesi için senin duana ben de dualarımı katıyorum. Söylediğin nutka gelince: birincisini o kadar geride bırakıyor ki, ona ta

[1] Sokrates, Lysis'ın nutku hakkında Phaidros'un söylediği bir sözü tekrarlıyor.

başından beri hayranım. Lysias, önceki nutkuna bir ek yazarak seninkini alt etmeye kalkışırsa, korkarım pek yaya kalır. Hem biliyor musun dostum, daha geçenlerde devlet adamlarımızdan biri de onun bu lâfazanlığı hakkında olmadık şeyler söyledi, onu nutuk yazıcısı[1] diye vasıflandırdı. Onun için Lysias'ın bundan böyle nutuk yazmayı kendine yedireceğini hiç ummam.

SOKRATES. — Pek tuhaf fikirlerin var, d delikanlı! Onun utanıp sinecek bir adam olduğunu sanıyorsan dostunu hiç tanımıyorsun demektir. Kim bilir, belki Lysias hakkında ağır şeyler söyleyen o adamın, sözlerini tartarak konuşmuş olduğunu da düşünüyorsun?

PHAIDROS. — Bu besbelli idi, Sokrates! Hem sen de bilirsin ki devletin yüksek makamlarında bulunan, herkes tarafından sayılan kimseler, gelecekte kendilerine bilgici denilmesinden korktukları için, nutuk yazmaktan el yazılariyle yazılmış şeyler bırakmaktan utanç duyarlar.

e *SOKRATES.* — Atalar sözünü bilmez misin Phaidros: *Kedi yetişemediği ciğere pis*

---

[1] Burada bu söz, alaylı bir mânada kullanılmaktadır.

dermiş![1] Gene bilmez misin ki devlet adamları içinde *nutuk yazıcısı* olmaktan en çok hoşlananlar, yazılar bırakmaya en ziyade düşkün olanlar, en çok *kendini beğenmiş* olanlardır. Bunlar bir şey yazdılar mı, doğrudur, güzeldir diye kafa sallıyanlar bulduklarına o kadar memnun olurlar ki, yazılarının en başına mutlaka bu kafa sallıyanların adlarını geçirirler.

PHAIDROS. — Ne demek istiyorsun, anlamadım,

SOKRATES. — Anlamıyacak ne var. Dev- 258
let adamları bir şey yazdılar mı söze, daima, evet, doğru diyenlerden bahsederek başlarlar.

PHAIDROS. — Ne demek?

SOKRATES. — Söze: "Senato'nun" ve "halkın" yahut her iki şeyi birleştirerek "falan zatın yüksek tasvipleriyle.." diye başlarlar. Derken, parlak cümlelerle, kendilerinden bahsetmeye, kendi kendilerini övmeye koyulurlar. Bunun arkasından, ne bilgili adam olduklarını kendilerini tasvip edenlere göstermek için, bazan lüzumundan fazla uzayan bir hitabe tuttururlar. Sen böyle bir hitabe ile yazılı nutuk arasında fark görürmüsün?

---

[1] Asıl metindeki bir deyimin, anlamı bakımından, dilimizdeki karşılığı.

b *PHAIDROS.* — Görmem.

SOKRATES. — İmdi· eser beğenildi mi, sahibi sahneden, başına defne yaprakları konmuş bir şair gibi keyifli çekilir. Beğenilmedi mi, sahibi, kendini, üzerinde nutuk yazıcısı olmak şerefi alınmış ve yazı yazmaya yetkili olmadığına hükmedilmiş biri sayar; bu, onun için olduğu kadar dostları için de pek üzücü bir şeydir.

PHAIDROS. — Herhalde!

SOKRATES. — Demek ki içlerini yoklasan böyle bir işe, burun kıvırmak şurda dursun, hayranlık duymaktadırlar.

PHAIDROS. — Hiç şüphe yok!

c *SOKRATES.* — Ne demekmiş! Bir Lykurgos bir Solon, bir Dareios ölçüsünde bir hatip veya bir kıral söylediği nutuklarla bir memlekette ölümsüzler sırasına girmeye muvaffak olabilirse, daha hayatta iken kendini Tanrılarla eşit sayamaz mı? Ve gelecek nesiller, yazdıklarına bakıp, onun hakkında aynı hükmü veremez mi?

PHAIDROS. — Elbette!

SOKRATES. — Peki; böyle bir devlet adamının, karakteri ve Lysias hakkındaki kötü niyetleri ne olursa olsun, onu yazı yazıyor diye ayıplayacağını sanır mısın?

PHAIDROS. — Demin söylediklerin düşünülürse buna hiç ihtimal verilemez. Öyle ya, böyle bir şeyi yapmakla düşkün olduğu şeyi d kendisi ayıplamış olur.

SOKRATES. — Demek ki, nutuk yazmanın ayıplanacak bir şey olmadığı herkesçe bilinen bir hakikattir.

PHAIDROS. — Öyle ya, ne diye ayıplansın!

SOKRATES. — Bak bence ayıp olan şey nedir: bence, güzel konuşmak, güzel yazmak değil, kötü, çirkin bir şekilde konuşmak yazmak, ayıptır.

PHAIDROS. — Doğru.

SOKRATES. — Acaba iyi yazmak, kötü yazmak ne demektir? Lysias'ın, yahut, özel bir işe veya Devlete ait bir konu üzerinde şairler gibi manzum olarak yahut basit bir yazar gibi nesir halinde bir şeyler yazmış veya yazacak herhangi bir kimsenin bu hususta ne düşündüğünü öğrensek mi dersin?

PHAIDROS. — Sorduğun şeye bak! Böyle e hazlar için yaşamıyorsak, ne diye yaşıyoruz? Doğrusunu istersen, bu gibi hazlar bir acıdan sonra duyulan ve acıya katlanmadan duyulması mümkün olmıyan hazlardan değildir. Zaten acıdan sonra duyulmak, vücutla ilgili bü-

tün -yahut aşağı yukarı bütün- hazların esaslı vasfıdır. Onlara haklı olarak "kölece„ denilmesi de bundandır.

SOKRATES. — Anlaşılan gevezelik etmek
259 için vaktımız var! Ağustos böcekleri de güneşin altında tepemizde ötüşüp duruyorlar; sanki birbiriyle konuşuyor, bize bakıyorlar. Çoğu insanlar gibi bizim de, gün ortasında, konuşmak takatimiz tükenip gevşediğimizi, uyuşan zihnimizi türkülerin beşiğinde sallamaya başladığımızı görürlerse, haklı olarak bize gülerler. Bizi, pınarın etrafına çökmüş tembel tembel dinlenen koyunlar gibi bu gölgelik yerde uyumaya gelmiş iki köle yerine koyup, alaya alırlar. Fakat, Sirenler gibi şakımalarına kulak asmayıp konuşmamıza devam ettiğimizi görürlerse, bizi takdir ederler,
b belki Tanrıların müsaadesiyle insanlara verebildikleri bir imtiyazla bizi de mükâfatlandırırlar.

PHAIDROS. — Bu imtiyaz da ne oluyor? Yanılmıyorsam, böyle bir şeyi ilk defa işitiyorum.

SOKRATES. — Böyle bir şeyi şimdiye kadar işitmemiş olmak Musa'ların dostu geçinen
c bir adama yakışmaz. Şöyle bir mivthos var: vaktiyle, daha Musalardoğmadan, ağustos böcekleri insandı. Musa'lar doğup da yeryüzüne şakımayı getirince, şakımak o zamanın insan-

larından bazılarının o kadar hoşuna gitti ki, bunlar türkü, şarkı söylemekten yiyip içmeye vakit bulamaz oldular hiç farkına varmadan bu yüzden ölüp gittiler. Ağustos böceği soyu işte bunlardan türedi.

Ağustos böcekleri, yiyip içmek ihtiyacını d duymadan, doğdukları günden öldükleri güne kadar aç susuz şakımak ve Musa'lardan her birine şu yer yüzünde kim kendisine saygı ve hayranlık göstterdiyse onu haber vermek imtiyazını Musa'lardan aldılar. Nitekim, Terpsikhore'ye, kimler raks korolarında kendisini saygı ile yaşattılarsa onları tanıtanlar ve bu Musa'nın o kimselere son derece iyilikle davranmasını sağlıyanlar; Erato'ya, aşk şiirlerinde onu ağırlamış olanların adlarını söyleyenler, öteki Musa'lara da hak ettikleri saygıyı göstermiş olanları haber verenler ağustos böcekleri olmuştur. Musa'ların büyüğü Kalliope ile onun küçüğü Urania'ya, hayatlarını felsefe ile geçiren ve bunların benimsemiş olduğu bir sanata saygı ile dolu bir ilgi gösteren kimseleri tanıtanlar gene ağustos böcekleridir. Gökle, tanrıları ve insanları ilgilendiren konularla uğraaşn bu iki Musa Musa'lar içinde sesi en tatlı olanlardır.

Görüyorsun ki konuşmak ve şu öğle sıcağında uyuklayıp kalmamak için bin türlü sebep var.

PHAIDROS. — Haydi öyleyse, konuşalım.

e *SOKRATES.* — Demin incelemek istediğimiz mesele şu idi: İyi bir nutkun veya iyi bir yazının vasıfları ile, iyi olmıyan bir nutuk veya yazının vasıfları nelerdir? Şimdi bunu inceliyeceğiz.

PHAIDROS. — Evet.

SOKRATES. — Söylenecek şeyin iyi ve güzel olabilmesi için, konuşan veya yazan kimsenin ele alacağı konu hakkında doğru ve tam bir bilgiye sahip bulunması gerekmez mi?

260 *PHAIDROS.* — Sevgili Sokrates, bu hususta benim işittiğim şu: "Hatip olacak adam, deniliyor, gerçekten doğru olan nedir bunu değil, fakat, karar verecek olan kalabalığa doğru gibi görünen ne ise onu; gerçekten güzel ve iyi olan değil; fakat kalabalığın iyi ve güzel diye kabul ettiği şey ne ise onu öğrenmelidir; çünkü insanlar hakikate değil, hakikat gibi görünen şeye inanırlar."

SOKRATES. — Doğru söze kim ne der! Hele bilgili adamların sözünü hiç yabana atmamalı, Phaidros; ancak, o sözle ne demek istediklerini inceden inceye araştırmalı. Söylediğim, üzerinde önemle durulmaya değer bir söz.

PHAIDROS. — Haklısın.

SOKRATES. — Bak şimdi onu nasıl inceleyeceğiz.

PHAIDROS. — Nasıl?

SOKRATES. — Sana, savaşa gitmek için b
bir at edinmeni söylesem fakat ikimiz de at nedir bunu bilmesek, yalnız ben, hayvanların en uzun kulaklısını Phaidros'un at sandığını bilsem...

PHAIDROS. — Doğrusu bu gülünç bir şey olur, Sokrates!

SOKRATES. — Yok, sabırlı ol. Seni kandırmayı iyice aklıma koyup içinde hep at sözünü kullandığım halde gerçekte baştan sona kadar eşeği övdüğüm bir nutuk yazsam; bu nutuka desem ki: bu, özel işlerimizde olsun, savaşta olsun, paha biçilmez bir hayvandır; savaşta binmeye yarar, başka zamanlarda yük taşır, daha bir çok işler görür...

PHAIDROS. — Hele bu, son derece gülünç olur, Sokrates.

SOKRATES. — Gülünç bir dost olmak, e
tehlikeli ve uğursuz bir dost olmaktan daha iyi değil mi?

PHAIDROS. — Şüphesiz.

SOKRATES. — O halde iyiyi kötüyü bilmeyen bir hatip, iyiyi kötüyü farketmiyen bir

devlette attır diye eşeğin gölgesini tanıtmak değil de; iyiliktir diye kötülüğü tanıtmak ister, halkın ne gibi yanlış düşüncelere bağlanmış olduğunu iyice inceledikten sonra bu halkı iyilik yerine kötülük etmeye kandırırsa, böyle bir söz sanatının ektiğinden ne biçeceğini sa-
d nırsın?

PHAIDROS. — Her halde iyi şeyler değil.

SOKRATES. — Fakat aziz dostum, sakın söz sanatına lüzumundan fazla dil uzatmış olmıyalım? Bu sanat bize sorabilir: "Ne diye ukalâlık edip duruyorsunuz? Ben hiç kimseyi hakikatı bilmeksizin konuşmayı öğrenmiye zorlamıyorum ki! Beni dinlerseniz ilkin hakikatı elde edin, sonra da bana gelin. Çekinmeden söylüyorum ki, ben olmadıkça, hakiatı boşuna öğrenmiş olursunuz; inandırma sanatında başarı gösteremezsiniz!"

e *PHAIDROS.* — Böyle demekte haklı değil mi?

SOKRATES. — Ona doğru yükselen sesler söz sanatının bir sanat olduğuna tanıklık ederlerse, haklı olduğunu kabul ederim. Fakat, bunların ardı sıra gelen başka seslerin, yalan söylüyor diye itiraz ettiklerini; söz sanatının bir sanat değil hoşça vakit geçirmeye yarar bir iş olduğunu söylediklerini işitiyor gibiyim. Lakonyalının dediği gibi: "Hakika-

tın dışında gerçek bir söz sanatı yoktur ve asla olmıyacaktır.„

PHAIDROS. — Bu seslere kulak vermek 261
lâzım, Sokrates; haydi onları bana da işittir, ne dediklerini ve bunu niçin dediklerini onlara sor.

SOKRATES. — Ey asîl yaratıklar, gelin ve mutuk babası Phaidros'a anlatın ki gereği gibi felsefe yapmadıkça hiçbir konu üzerinde gereği gibi konuşamıyacaktır. Şimdi cevap vermek Phaidros'a düşer.

PHAIDROS. — Sor.

SOKRATES. — Söz sanatı, genel olarak, ruhları - sadece mahkemelerde veya halkın biriktiği herhangi bir meydanda değil, fakat özel toplantılarda da - sözle yöneltmek sanatı değil midir? Büyük işlerde olsun, küçük işler- b
de olsun, bu sanat hep aynı değil midir? Gerçek hüviyeti ile ele alındığı zaman bu sanatın önemsiz şeylerdeki yeri önemli şeylerdeki yerinden daha az mı şereflidir? Söz sanatından sana da böyle mi bahsettiler?

PHAIDROS. — Zeus aşkı için, hiç de böyle bahsetmediler. Konuşmak sanatı her ne kadar memleket işlerinin görüşüldüğü toplantılarda kullanılırsa da konuşmak ve yazmak sanatı, en çok dâva işleriyle ilgili bir şeydir

dediler; onun daha geniş sınırları olduğunu söylemediler.

SOKRATES. — Demek sen bu konuda Nestor'un ve Odysseus'un Trova önünde boş vakitlerini geçirmek için yazdıkları "Söz sanatı„ adlı kitaplarından başka bir şey okumadın. Palamedis'in söz sanatı hakkında yazdıklarına gelince.. tabiî o kadar ilerisine gücün yetmedi.

c *PHAIDROS.* — Doğrusunu istersen gücüm Nestor'unkine bile yetmedi. Meğer ki sen Gorgias'la Nestor'u, yahut Odysseus'la Thrasmakhos veya Theodoros'u birbirine karıştırmış olmıyasın!

SOKRATES. — Olabilir. Her neyse, bu adamları bırakalım. Söz senin: Mahkemede iki taraf ne yapar? Birbirinin dediğini çürütmeye çalışır, değil mi?

PHAIDROS. — Öyle.

SOKRATES. — Doğru hakkında da, eğri hakkında da çelişmişler mi?

PHAIDROS. — Evet,

d *SOKRATES.* — Bu işi sanatla yapan biri, aynı adamlara aynı şeyi, keyfine göre kâh doğru gösterir kâh eğri, değil mi?

PHAIDROS. — Öyle.

SOKRATES. — Bir alanda birikmiş halka hitabediyorsa, bir şeyi, bazan iyi bazan kötü olarak tanıtır.

PHAIDROS. — Doğru.

SOKRATES. — Şimdi Elea'lı Palamedes'e geçelim: Bu adam öyle sanatlı konuşuyordu ki, dinleyicilerine aynı şeyleri birbirinin hem benzeri hem benzemezi hem bir, hem birçok; c
hem hareketsiz hem hareketli diye kabul ettiriyordu; bunu biliyoruz değil mi?

PHAIDROS. — Biliyoruz.

SOKRATES. — Demek ki çelişmeli konuşmanın biricik yeri mahkemeler ve devlet işlerinin görüşüldüğü alanlar değildir. İnsana öyle geliyor ki konuşmanın her türlüsüne tatbik olunabilecek tek bir sanat vardır ve bu sanat (gerçekten varsa!) insana, hatıra gelebilecek her durumda her şeyi her şeye benzetmek ve başka biri de bu benzetme işini aynı derecede yapabiliyorsa onun oyununu açığa vurmak yetkisini veriyor.

PHAIDROS. — Ne demek istiyorsun?

SOKRATES. — Şöyle dersem düşüncemi daha iyi anlatmış olacağım: İnsan çok farklı 262
şeyler karşısında mı yanılır, yoksa az farklı şeyler karşısında mı?

PHAIDROS. — Az farklı şeyler karşısında.

SOKRATES. — Öyle ya: Bana hissetirmeden bu yanımdan şu yanıma geçmek istesen, buna usulcacık geçmekle mi muvaffak olursun, yoksa geniş adımlarla geçmekle mi?

PHAIDROS. — Bu da sorulur mu!

SOKRATES. — Demek ki kendisi aldanmaksızın başkasını aldatmak istiyen adam, şeylerin benzerliklerini ve başkalıklarını iyice ayırdedebilmelidir.

PHAIDROS. — Başka türlü olamaz.

SOKRATES. — Birbir her şeyin hakikatini bilmedikçe, bilmediği şeyin öteki şeylerle
b benzerliği az mı çok mu bunu seçebilir mi?

PHAIDROS. — Seçemez.

SOKRATES. — Demek ki, hakikate uymıyan bir hüküm verdiğimiz ve yanıldığımız zaman, bazı benzerlikler yüzünden yanılmış oluyoruz.

PHAIDROS. — Evet, böyle oluyor.

SOKRATES. — Birbir her şeyin hakikatını bilmiyen bir insanın dinleyiciyi, hiç farkına varmadan, benzerlikten benzerliğe götürmek sanatını göstermesi ve kendisi hiç yanılmaksızın bu adama, doğru ile yanlış arasında bir gidip bir gelmesi mümkün müdür?

PHAIDROS. — Aslâ.

SOKRATES. — Öyleyse dostum, hakikat c
nedir bilmiyen ve sadece kanaatler peşinde koşan bir adamda göreceğin söz sanatı, fikrimce, gülünç, ve değersiz bir sanattır.

PHAIDROS. — Olabilir.

SOKRATES. — İster misin şimdi, gerek elinde tuttuğun Lysias'ın nutkunda, gerek benim söylediğim nutuklarda, sanata uygun veya aykırı saydığım şeylere bazı misaller araştıralım.

PHAIDROS. — Memnun olurum. Çünkü, yerinde misaller vermedikçe münakaşamız pek havada kalır.

SOKRATES. — Doğrusu, hakikatı bilen adamın, sözü dilediği gibi kullanarak, ken- d
dini dinliyenleri nasıl yanlış yola götürebildiğini misallerle göstermeye yarar iki nutuk söylemiş olmamız güzel bir tesadüf oldu. Bence, Phaidros, bu tesadüfü bulunduğumuz şu yerin Tanrılarına borçluyuz. Belki de bize bu mutlu ilhamı verenler Musa'ların tepemizde ötüşen habercileridir; çünkü kendi payıma, ben konuşma sanatı nedir hiç bilmem!

PHAIDROS. — Haydi hatırın için öyle olsun; yalnız, ne söyleyeceksen söyle artık.

SOKRATES. — Lysias'ın nutkunun baş tarafını oku bakayım.

PHAIDROS. — *"Tasarımlarımın neler olduğunu her halde biliyorsun ve bunların gerçekleşmesinin her ikimiz için de iyi olacağı hakkındaki fikrimi işittin. Sana âşık değilim diye, sırf bu yüzden, istediğimin boşa gideceğini sanmıyorum. Âşık olanlar..."*

SOKRATES. — Dur! Şimdi Lysias'ın nerede yanıldığını ve nutkunun niçin sanatsız olduğunu göstermek lâzım, değil mi?

263 *PHAIDROS.* — Evet.

SOKRATES. — Bu neviden konularda üzerinde anlaştığımız noktalar da olur, anlaşmadığımız noktalar da; bu herkesin bildiği bir şey, değil mi?

PHAIDROS. — Seni anlıyor gibiyim, ama daha açık konuş.

SOKRATES. — *Demir* yahut *gümüş* denildiği zaman bundan hepimiz aynı şeyi anlamaz mıyız?

PHAIDROS. — Elbette.

SOKRATES. — Fakat *doğru* yahut *iyi* denildiği zaman herkes başka başka şeyler düşünmez mi ve bunlar üzerinde birbirimizle hattâ kendi kendimizle anlaşmazlığa düşmez miyiz?

PHAIDROS. — Gerçekten böyle olur.

SOKRATES. — Demek bazı şeylerde anlaşıyoruz, bazılarında anlaşamıyoruz? b

PHAIDROS. — Öyle

SOKRATES. — Pekiyi acaba bu iki çeşit kavramın hengisinde yanılmamız daha kolaydır, hangisinde de söz sanatı en büyük kudretini gösterebilir?

PHAIDROS. — Besbelli, düşüncemizin, üzerinde karar kılmadan sallanıp durduğu kavramlarda.

SOKRATES. — Öyleyse, söz sanatı ile uğraşacak olan adam her şeyden önce bu iki çeşit kavramı birbirinden iyice ayırmalı ve her birinin ana vasıflarını öğrenmelidir: üzerinde halk düşüncesinin, karar kılmadan sallanıp duracağı kavramlarla, hemen karar kılacağı kavramları.

PHAIDROS. — Bu ana vasıfları kavrıyan c muhakkak ki iyi bir yöntem bulmuş olacak, Sokrates.

SOKRATES. — Sonra, fikrimce, bir konuyu ele almak isterken onun üstüne körü körüne atılmamalı, ne çeşit bir konu olduğunu iyice tanımalıdır.

PHAIDROS. — Şüpheszi

SOKRATES. — Ya aşk? Onu, üzerinde anlaşmaya varılamayan şeyler arasında mı koymalıyız, yoksa anlaşmaya varılan şeyler arasına mı?

PHAIDROS. — Hiç şüphe yok, üzerinde anlaşmıya varılmayan şeyler arasına! Öyle olmasaydı onun hakkında daha demin söylediğin şeyi söyleyebilir miydin; yani, ilkin aşkın sevgili için de âşık için de bir kötülük olduğunu, sonra da iyiliklerin en büyüğü olduğunu söyleyebilir miydin?

d *SOKRATES.* — Çok güzel! Yalnız, şu soruma da cevap ver; çünkü heyecan biraz zihnimi karıştırdı: Nutkuma başlarken aşkı tanımladım mı?

PHAIDROS. — Tabiî canım.. hem o kadar güzel tanımladın ki!

SOKRATES. — Ama ne iyi. Desene, Akhelous'un, Nymphalarının ve Hermes'in oğlu Pan'ın sanatı Kephalos'un oğlu Lysias'ınkini bastırdı! Yoksa aldanıyor muyum? Sakın Lysias, aşktan ilk söz açan kendisi olduğu
e için, bize istediği aşk tanımını kabul ettirmiş ve bu tanımlamanın ardı sıra nutkunun bütün devamını ve neticesini sürmüş olmasın? Şu nutkun baş tarafını bir daha okuyalım mı?

PHAIDROS. — Hay hay. Fakat korkarım, aradığını orada bulamıyacaksın.

SOKRATES. — Oku; onu bir daha işitmek istiyorum.

PHAIDROS. — *"Tasarımlarımın neler olduğunu her halde biliyorsun ve bunların gerçekleşmesinin her ikimiz için de iyi olacağı hakkındaki fikrimi işittin. Sana âşık değilim diye, sırf bu yüzden, isteğimin boşa gideceğini sanmıyorum. Âşık olanlar, istekleri geçince, sevdiklerine yapabildikleri iyiliklere pişman olurlar."* 264

SOKRATES. — Bana öyle geliyor ki bu nutku yazan, istediğimiz şeyi becerememiştir. Nutkun aktığı tarafa değil de aksi tarafa sırtüstü yüzer gibi konuyu başından değil sonundan ele almış ve bir âşıkın sevgilisine en sonra söyliyeceği şeyi en başta söylemiş. Doğru değil mi Phaidroscuğum?

PHAIDROS. — Çok doğru, Sokrates; bu b
sözleri gerçekten, sonucu gözönünde tutarak söylemiş.

SOKRATES. — Ya alt tarafı? Nutuktaki bütün fikirler adetâ karmakarışık ortaya atılmış. Başlangıçtan sonra gelen kısmın, nutkun başka herhangi bir yerine değil de muhakkak bu ikinci kısma konulması gerektiğine inanıyor musun? Bilgisizliğime rağmen bana öyle geldi ki Lysîas aklına geleni yazmış. Acaba sen yazısında bir düzen görüyor musun, söy-

lediği şeyleri bu düzene göre titizlikle tertiplemiş olduğunu düşünüyor musun?

c *PHAIDROS.* — Onun yazısını doğru bir şekilde açıklıyabileceğimi düşünmekle hakkımda büyük nezaket gösteriyorsun.

SOKRATES. — Ama yanılmıyorsam, hiç değilse artık şunu kabul edersin ki, her nutuk bir canlı varlığa benzemelidir: Bir gövdesi olmalıdır, başsız ayaksız olmamalıdır, bir ortası, iki ucu bulunmalıdır, kısımları birbirine ve bütüne uygun düşecek gibi yazılmış olmalıdır.

PHAIDROS. — Başka türlü olur mu?

SOKRATES. — Pekiyi, bak bakalım, dostunun nutku böyle mi, değil mi? Görecek-sin ki bu nutuk Phrygia'lı Midas'ın mezar taşı için yazıldığı söylenen yazıdan hiç te farklı değil!

d *PHAIDROS.* — Bu mezar taşı yazısı da ne? Anılmaya değer nesi var?

SOKRATES. — O yazı şudur:

Tunçtan bir kızım Midas'ın kabri üstünde;
Sular çağlayıp aktıkça, ağaçlar yeşerdikçe,
Sel gibi göz yaşlariyle ıslanan kabir üstünde,
Geçenlere diyeceğim: Midas burada gömülüdür.

e Dikkat edersen sen de farkına varacaksın ki bu yazının her mısraını başa yahut sona koyabilirsin.

PHAIDROS. — Bizim nutukla alay ediyorsun, Sokrates.

SOKRATES. — Öyleyse seni üzmemek için onu bırakalım. Ama bil ki o nutukta, taklid etmeye yeltenmemek şartiyle, faydalanılacak pek çok misal vardır. Şimdi ondan sonraki nutuklara gelelim. Öyle sanıyorum ki onlarda konuşma sanatı üzerinde düşünmek istiyen herkesin dikkate alması gereken şeyler vardır.

PHAIDROS. — Ne demek istiyorsun? 265

SOKRATES. — Bu iki nutuk birbiriyle çekişiyordu, çünkü biri insanın, lûtuflarını âşık olana esirgememesi gerektiğini söylüyordu, öteki ise âşık olmayana.

PHAIDROS. — Her ikisinde de neydi o coşkunluk!

SOKRATES. — Kelimeyi yerinde kullanacağını sanıyordum: Neydi o sapıtma! Beklediğim bu idi. Çünkü aşkın bir sapıtma olduğunu söylemiştik, değil mi?

PHAIDROS. — Çok doğru.

SOKRATES. — Fakat biliyorsun ki sapıtma iki çeşittir: biri hastalıklardan ileri gelir, öteki bizi alışkın olduğumuz şeylerden çekip kurtaran tanrılık bir halden doğar.

b *PHAIDROS.* — Evet öyle.

SOKRATES. — Tanrılık sapıtmayı dört Tanrı ile ilgili dört kısma ayırmıştık: geleceği sezme yetisini Apollon'a, gizemlere ermeyi Dionysos'a, şairlere vergi ilhamı Musa'lara, nihayet dördüncüsünü de Aphrodite ile Eros'a bağlamıştık[1]; o zaman, en yüksek sapıtmanın aşk sapıtması olduğunu söylemiştik. Sonra bilmem nasıl oldu, aşk heyecanının bir tasvirini vermek isterken, hakikate bazan yak-
c laşıp bazan da belki uzaklaşarak oldukça inandırıcı bir nutuk meydana getirdik, böylece de, seninle benim, senin de benim üstadımız, güzel çocukların önderi Eros'u - arada bir lâtife ederek - edep ve hürmetimizle vücuda getirdiğimiz mythos nevinden destanla kutladık.

PHAIDROS. — Ben onu büyük bir zevkle dinledim.

SOKRATES. — Öyle ise şimdi bu destan'dan ders alalım ve nutkun kötülemekten övgüye nasıl geçtiğini inceliyelim.

PHAIDROS. — Nasıl?

SOKRATES. — Bence nutukta önemli olan yön budur, alt tarafı söz cambazlığından

---

[1] Sokrates önce (Steph. 244 ve 249) sapıtmanın çeşitlerinden bahsetmişti. Şimdi bu çeşitleri Tanrılara bağlıyor.

ibarettir. Fakat, uğurlu bir tesadüfün bize söylettiği bu şeylerde iki işlem var ki yöntemli d
bir şekilde incelenmeleri pek yerinde olur.

PHAIDROS. — Hengileri?

SOKRATES. — Birincisi, incelenmesi istenen konuyu bir tanımlama ile aydınlatabilmek amaciyle, dağınık kavramları toplu bir görüşle tek bir fikir etrafında toplamaktır. Nitekim biz de aşk için böyle yapmıştık. Tanımımız iyi yahut kötü olabilir; ama ne de olsa bu tanım nutkumuzun açık ve her yerinin birbirine uygun olmasını mümkün kıldı.

PHAIDROS. — Ya ikinci işlem hangisidir, Sokrates?

SOKRATES. — İkincisi, fikri, acemi bir kasap gibi rasgele yerinden parçalamamaya dikkat ederek, tabiî eklem yerlerinden öğelerine ayırmaktır. Söylediğim nutuklarda ben de böyle yapmıştım. O iki nutukta, sapıtmayı genel tek bir fikre bağladık. Sonra, nasıl bir vücutta aynı adı taşıyan biri sağ biri sol çift örgenler varsa, bizim nutuklar da sapıtmayı ilkin böylece tek bir şey olarak dikkate aldı; 266
sonra bu nutuklardan sola kaçanı, sapıtmayı -haklı olarak kötülenen bir nevi solak aşka ulaşıncıya kadar- bir teviye bölümlere ayırdı; bizi sapıtmanın sağından götüreni de gene aşk adlı bir şeye vardı ama, bu, aşkın tanrılık bir çeşidi idi ve nutuk, gözlerimizin önüne serdiği

bu aşkı *insanlara en büyük iyiliği eden şey* di-
b ye övdü.

PHAIDROS. — Çok doğru.

SOKRATES. — Konuşabilmek, düşünebilmek için bölmeler ve toplamalar yapmak: İşte ben buna vurgunum Phaidros! Bir çokluğun tabiî birliği olan bir birliği görebilen adama raslarsam, *bir Tanrının izinde yürür gibi*, onun izinde yürürüm. Bu yetiyi gösterenlere, bilmem haklı bilmem haksız, şimdiye kadar hep *dialektikçi* derim. Söyle bakayım, senin veya Lysias'ın yanında yetişmiş olanlara ne de-
c meliyim? Yoksa dialektik denilen şey, Thrasmakhos'un ve öbürlerinin usta hatip olabilmek ve Kırallara armağan sunar gibi kendilerine armağanlarla gelenleri de usta hatip etmek için kullandıkları konuşma sanatı mıdır?

PHAIDROS. — Kıral gibi adamlar oldukları doğru; fakat, sözünü ettiğin sanatı bildikleri doğru değil. Ne olursa olsunı öyle sanıyorum ki bu sanata dialektik demekte haklısın. Ama biz galiba daha söz sanatını ele alamadık.

d *SOKRATES.* — Ne dedin? Demek ki, dialektik dışında, bir ustalıkla edinilmesini mümkün gördüğün başka her hangi bir işlem daha var? Bunu küçümsemekten her ikimiz de sakınalım, söz sanatının şimdiye kadar sözünü etmediğimiz bir kısmının neden ibaret olduğunu söyliyelim.

PHAIDROS. — Sadece söz sanatı hakkındaki kitapların yazdığını söyliyecek olsak bu konuda gene de pek çok söylemiş oluruz, Sokrates!

SOKRATES. — Kitapları hatırlatman iyi oldu. Yanılmıyorsam, nutka başlarken önce bir giriş yapmak lâzım. Senin "sanatın incelikleri" dediğin bunlar değil mi?

PHAIDROS. — Evet.

SOKRATES. — Bundan sonra *konuyu ortaya koymak*, ardından da konu ile ilgili *tanıklıklar* gelir; sonra, *kanıtlar;* daha sonra da *olasılıklar*. Ve, nutuk sanatında usta olan Bizanslıya bakarsan, kanıtların da *ek kanıtları* olmalı. e

PHAIDROS. — Üstad Theodoros'u mu kasdediyorsun?

SOKRATES. — Hele şunu bileydin! Ona göre; suçlandırmada olsun, *suçsuzluğu* ileri sürmede olsun, çürütmeden sonra bir ek çürütme gelmelidir. Ya Paros'lu Euhenos? Söz dokundurmayı ve kapalı *övmeyi* icadeden bellenmesi kolay olsun diye manzum *kapalı ayıplamalar* yazan bu ünlü adamı, er meydanına sokmıyacak mıyız? Ya Tisias? Ya Gargias? Olasılığın hakikaten daha üstün olduğunu bulan söz kuvvetiyle küçük şeyleri büyük, büyük şeyleri küçük gösteren yeniliklere eski, eskiliklere yeni çeşnisi veren nihayet, her çeşit konu üzerine 267 b

bazan kısacık bazan da bitmez tükenmez nutuklar yazmayı beceren o adamlar, bırakalım uyusunlar mı? Bir gün kendisine bu yöntemden bahsettiğim sırada Prodikos gülmeye başladı ve bana dedi ki: "Konuşma sanatının nasıl nutuklar istediğini yalnız ben bilirim, bu sanat" uzun veya kısa nutuk değil, tam ölçülü nutuk ister.

PHAIDROS. — Ey Prodikos, ne doğru söylemişsin!

SOKRATES. — Ya Hippias? Ondan hiç bahsetmiyecek miyiz? Öyle sanıyorum ki Elis'li bu yabancı da Prodikos gibi düşünüyor.

PHAIDROS. — Başka türlü olabilir mi?

SOKRATES. — Pekiyi, Polos'un *Musa'lara söz armağanları* üzerinde hiç durmıyacak mı-
c yız? Söze kuvvet vermek için yapılacak tekrarlanmalar, özdeyişler, benzetişler hakkında verdiği örnekleri incelemiyecek miyiz? *Dilin güzelliği* üzerindeki çalışmalarının armağanı olarak Lykyhmmios'un ona sunduğu *kelimelerin bölümlerinden* bahsetmiyecek miyiz?

PHAIDROS. — Protagoras'ın bu konu üzerinde buna benzer çalışmaları yok mu Sokrates?

SOKRATES. — Var yavrum; Protagoras, *dilin özelliği* diye bir eser ve daha birçok güzel şeyler vücuda getirmiştir.

Doğrusunu istersen, ihtiyarlıktan, yoksulluktan dert yanma sanatında Khal hedonlu hatiple hiç kimse boy ölçüşemez. Bu, kendinin d
dediği gibi *büyülü dili* ile, halk yığınlarını ayaklandırmada olsun yatıştırmada olsun, eşine az raslanır bir adamdı. Sonra, şunun bunun üstüne suç atmada ve üstüne attıkları suçu çürütmede pek yamandı.

Neyse... nutukların nasıl sona ermesi gerektiği meselesine gelince, bu hususta herkesin aynı şeyi düşündüğü söylenebilir. Bununla beraber, nutkun son kısmına kimi *derleyip toplama* diyor, kimi başka bir ad veriyor.

PHAIDROS. — Yukardanberi söylenmiş olanları dinleyiciye bir defa daha hatırlatmak için yapılan *hülâsadan* mı bahsetmek istiyorsun?

SOKRATES. — Evet, ondan. Söz sanatı hakkında belki senin de söyliyeceğin şeyler vardır?

PHAIDROS. — Yok desem de olur; o kadar önemsiz şeyler ki söylemiye bile değmez!

SOKRATES. — Önemli değilse vazgeç. 268
Şimdi, deminden beri konuştuklarımızı daha yakından inceliyelim; bakalım söz sanatının kudreti nedir, ne zaman kendini gösterir.

PHAIDROS. — Bu kudret, hele halk toplantılarında, müthiş bir şeydir, Sokrates!

SOKRATES. — Gerçekten öyledir. Fakat bir incele bakalım, bu sanatın kumaşını benim gibi sen de biraz seyrek dokunmuş bulmuyor musun?

PHAIDROS. — Daha açık konuş.

SOKRATES. — Bir adam ahbabın Eurksi-
b makhos'u yahut babası Akhumenos'u yakalasa, onlara şöyle dese: "Ben, bazı ilâçlar sayesinde vücudu istediğim gibi ısıtıp soğutabilirim. Keyfim isterse bir insana, yediğini yukardan yahut da aşağıdan çıkarttırabilirim, buna benzer daha birçok şeyler yapabilirim. Mademki bende bu bilgiler var, o halde ben hekim olabilirim. Kendilerine bu bilgiyi vereceğim kimseleri de hekim edebilirim." Söyle bakayım, bunu işittikleri zaman ne cevap vereceklerini tahmin edersin?

PHAIDROS. — Olsa olsa, bu adama ilâçlardan hangisinin hangi hastalara hangi hallerde, ne ölçüde verileceğini bilip bilmediğini de sorarlar.

SOKRATES. — *Ya* adam onlara şu cevabı
c verirse: "Ben bunları hiç bilmiyorum; ama iddia ediyorum ki benden ders alacak adam bütün bu sorularınızın cevabını verebilecektir."

PHAIDROS. — Her halde: "Bu adam delidir, derler; kitaplardan bir şeyler öğrendi, yahut bir tesadüf eseri birkaç ilâç buldu diye, he-

kimlik sanatından bir şey anlamadığı halde kendini hekim sanıyor."

SOKRATES. — Pekiyi, ya bir adam bu defa Sophokles'le Euripides'e yaklaşsa da onlara: "Ben küçük bir konuyu alabildiğine açıp yayabilirim, ve geniş bir konuyu da birkaç satırla çırpıştırıveririm. İstersem yürek sızlatıcı parçalar, istersem dehşet tehdit ve buna benzer başka duygularla dolu parçalar yazarım." dese ve bu hünerleri kime öğretirse onun tragedia yazmasını öğrenmiş olacağını söylese? d

PHAIDROS. — Her halde, tragedia'nın, her şeyden önce, bütün öğelerinin biribiriyle ve aynı zamanda bütünle ahenkli olmmasın gereken bir eser olduğunu düşünmiyen bu adamla alay ederler.

SOKRATES. — Fakat ben sanıyorum ki onlar bu adama karşı kaba davranmaktan sakınacaklardır. Bir telden en aşağı ve en yüksek sesi çıkarabildiği için kendisini ses düzeninden en iyi anlar adam sanan biri ile karşılaşan musikici, bu adamı: "Zavallı aklından zorun var!" diye incitmez; aksine, musikicilere yaraşan bir tatlılıkla ona: "Azizim, der, ses düzeninden anlamak için senin bildiğini bilmek gereklidir; fakat senin bildiğin kadarını bilen adamın, ses düzeni nedir, bunun farkında bile olmaması da pek mümkündür. Ses düzenini incelemek

için gerekli kavramları biliyorsun; fakat ses düzeninin kendisi nedir, bunu bilmiyorsun."

PHAIDROS. — Ne doğru söyledin!

269 *SOKRATES.* — Sophokles de kendisinin ve Euripides'in karşısına dikilen adam hakkında aynı şeyi söyliyecektir: Tragedia için ta baştan bilinmesi gereken kavramları biliyor, fakat tragedia'nın kendisi nedir bunu bilmiyor. Karşısına çıkan adamo Akhumenos'un diyeceği de bundan farklı değildir: Hekimlik için ta baştan bilinmesi gereken şeyleri biliyor, fakat hekimlik nedir bunu bilmiyor.

PHAIDROS. — Muhakkak böyle derlerdi.

SOKRATES. — Tatlı dilli Adresteia yahut Perikles, demin sözünü ettiğim, az önce de daha yakından inceliyeceğimizi söylediğimiz *açık ve özlü üslûp, benzetişleri zengin üslûp* ve da-
b ha buna benzer şeyler hakkındaki fikirlerimizi işitseydi, senin ve benim yaptığımız gibi, bunları yazan, söz sanatıdır diye öğreten adamlara kaba ve terbiyesiz bir dille çatarlar mıydı? Yoksa, bizden daha bilge oldukları için: "Phaidros, Sokrates, diyalektik nedir bilmediklerinden söz sanatını gereği gibi tanımlıyamamış olanlara kızmamalı, onları hoş görmelidir. Konuşma sanatına koyulmak için ta baştan bilinmesi gereken kavramları öğrenince, bilgisizliklerinden, bu sanatın kendisini elde ettiklerini

sandılar; başkalarına da bu ilk kavramları öğretirkenretirken doğrudan doğruya söz sanatını öğrettiklerini sandılar. Karşıdakini inandırmak için nutkun öğelerini yerli yerine koymak, yazılarının bütününü iyice düzenlemek sanatına gelince, buna hiç önem vermediler; talebelerinin yazacakları nutuklarda bu hüneri kendiliklerinden bulacaklarını sandılar" diye bizi mi azarlarlardı? c

PHAIDROS.— *Bu* adamların derslerinde ve kitaplarında söz sanatı diye tanıttıkları şeyin, gerçekten, bundan ibaret olması pek mümkündür, Sokrates. Söylediklerine aklım yatıyor. Fakat konuşma ve inandırma sanatının gerçeği: bunu nereden ve nasıl öğrenmeli? d

SOKRATES. — İyi bir pehlivan olma nasıl öğrenilirse, bu da öyle öğrenilir, Phaidros. Öteki sanatlarda yetkinleşmenin şartları ne ise, muhtemel olarak, hattâ belki zorunlu olarak, bu sanatta yetkinleşmenin şartları da odur. Güzel konuşma yetisi sende doğuştan varsa, buna bilgiyi, idmanı da katarsan iyi bir hatip olursun. Sende bu şartlardan biri noksansa mükemmel bir hatip olamazsın. Böyle bir sanata ulaşmak istiyorsan buna, fikrimce, Thrasumakhos'la Lysias'ın yolundan yürümekle ulaşamazsın.

PHAIDROS. — Öyleyse hangi yoldan yürümeliyim?

e *SOKRATES.* — Bütün öbür hatipler arasında Perikles'in bu sanatta en yüksek yetkinliğe ermiş olması pek mümkündür dostum.

PHAIDROS. — Acaba neden?

SOKRATES. — Yüksek sanatların hiç biri "Tabiatın üzerinde yüksekten uçarken yapılan kurgular ve gevezelikler [1]" e omuz silkemez. Çünkü düşünüşteki yüksekliği ve eseri meydana getirmede gösterilen yetkinliği sağlıyan bun-
270 lardır. Perikles'in doğuştan olan vasıflarına eklediği işte bu değerdir. Perikles, yoluna tesadüfün çıkardığı Anaksagoras'ın şahsında bu yüksek kurgulara kendini vermiş adamı bulunca, onlarla kafasını olgunlaştırdı; Anaksagoras'ın üzerinde uzun uzun konuştuğu zekâ [1] nın tabiatı, zekânın yokluğu meselesini kavradı, bunun hatiplik sanatı ile ilgili noktalarını bulup çıkardı.

PHAIDROS. — Ne demek istiyorsun?

b *SOKRATES.* — Muhakak ki hekimlik ne ise hatiplik de odur.

---

[1] Düşmanlarının Sokrates hakkında söyledikleri bir söz.

[1] Anaksagoras; katkısız, yalınç, ilkel ve evrendeki düzenin ilkesi zekâyı homogen sonsuzluktaki hareketin sebebi olarak kabul eder. Konuşmanın devamı daha iyi anlaşılabilsin diye bunu hatırlatmayı faydalı bulduk.

PHAIDROS. — Nasıl olur?

SOKRATS. — ilâçlarla vücuda besin, sağlık, dinçlik sağlamlık için olsun, nutuklarla ruhta doğruluğa bir alışkanlık, bir inanç ve bir erdem yaratmak için olsun, görenekle ve deneyle yetinecek yerde sanattan yardım görmek istenilirse, her iki halde de tabiatı incelemelidir: birinde vücudun, öbüründe ruhun tabiatını.

PHAIDROS. — Bu söylediğin akla yatıyor, Sokrates.

SOKRATES. — Fakat, bütünün tabiatını tanımaksızın ruhun tabiatını tanımak mümkün olduğunu sanır mısın?

PHAIDROS. — Askhlepios'un torunlarından Hippokrates'e bakarsan, bütünün tabiatı bilmedişçe vücudun tabiatı bile bilinemez.

SOKRATES. — Hippokrates'in hakkı var, dostum. Fakat Hippokrates'ten başka akla da danışmalı; bakalım o da öyle mi düşünüyor.

PHAIDROS. — Hay hay.

SOKRATES. — Öyleyse bak dinle, Hippokrates'le akıl, tabiat hakkında ne diyorlar: Önce, yöntemli şekilde bilinmek, başkalarına da öğretilmek istenilen şeyin yalınç mı yoksa bileşik mi olduğuna bakmalı; yalınçsa özellikleri- d

ni, neye nasıl etkide buulunduğunu ve üzerine neyin nasıl bir etkisi olduğunu incelemeli; bileşikse, bu defa onu kısımlarına ayırmalı ve bu kısımlardan her birini yalınç şey nasıl incelendiyse öyle incelemeli, yani neye nasıl etkide bulunduğunu ve üzerine neyin nasıl bir etkisi olduğunu araştırmalı. Her hangi bir şeyin özünü incelemek için böyle yapmalı, değil mi?

PHAIDROS. — Gayet tabiî, Sokrates.

SOKRATES. — Başka türlü davranmak, körü körüne yürümek olur. Ama, her hangi
e bir şeyi sanatla incelemek, körün veya sağırın yapabileceği iş değildir. O halde, sanatlı bir şekilde nutuk söylemek öğretiliyorsa, öğrenciye, nutuklarına temel olacak nesnenin, yani ruhun tabiatı doğru olarak gösterilmelidir.

PHAIDROS. — Şüphesiz.

271 *SOKRATES.* — Bu sanat olunca güciyle ruha yönelmemiş midir? Ve bütün istediği, ruhu bir şeye inandırmak değil midir?

PHAIDROS. — Evet.

SOKRATES. — Öyleyse, Thrasymakhos'un veya söz sanatını ciddî şekilde öğretmek isteyen başka her hangi bir kimsenin ilkin, ruhu, elden gelidiği kadar doğru bir şekilde bize tanıtması ve onun, tabiatı bakımından, yalınç mı yoksa vücut gibi bileşik mi olduğunu gös-

termesi lâzımdır. Bir şeyin tabiatı ancak böyle tanıtılır.

PHAIDROS. — Çok doğru.

SOKRATES. — Sonra ruhun neye nasıl etkide bulunduğunu ve üzerine neyin nasıl bir etkisi olduğunu anlatmalıdır.

PHAIDROS. — Şüphesiz.

SOKRATES. — Daha sonra, nutuk ve ruh b
çeşitlerini ve herbirinin tarzlarını sınıf sınıf ayırıp bunların nedenlerini gözden geçirmeli; her şeyi kendi nedenine bağlamalı; hangi nutukların ve hangi nedenlerin zorunlu olarak filân ruhta inanç yaratacaklarını, falan ruhta tamamiyle etkisiz kalacaklarını öğretmelidir.

PHAIDROS. — Bence bu pek mükemmel bir yöntem.

SOKRATES. — Çekinme, daha ileri git dostum: Sözlü veya yazılı başka her hangi bir *açıklama* yahut *ortaya koyma* yöntemi, hiçbir zaman, ne üzerinde konuşmakta olduğumuz c
konunun, ne de başka her hangi bir konunun yöntemi olamaz. Zamanımızın sana sözünü ettiğim *söz sanatı* kitaplarını yazmış olanlara gelince, bunlar, ruhu pek iyi tanıdıkları halde hiç tanımıyormuş gibi davranan düzenbazlardır. Benim anladığım gibi konuşmadıkça ve yazmadıkça bunların vücuda getirdikleri şey-

lerde sanat bulunduğuna inanmaktan sakınalım.

PHAIDROS. — Senin anladığın şekil hangisi?

SOKRATES. — Bunu kelimelerle anlatmak kolay değil. Bununla beraber, sanatlı yazmak için nasıl yazmak gerektiğini sana elimden geldiği kadar göstermek isterdim.

PHAIDROS. — Haydi.

SOKRATES. — Madem ki sözün asıl vazi-
d fesi ruhları yöneltmektir, o halde usta bir hatip olmak için kaç çeşit ruh bulunduğunu muhakkak bilmelidir. Her birinin kendine göre vasıfları olan çeşit çeşit ruh, bunun neticesi olarak da çeşit çeşit insan vardır. Kaç çeşit ruh varsa o kadar çeşit nutuk vardır. Bu sebepledir ki, şu ruhlar şu konularda şu nutuklarla kolayca inandırılabildikleri halde, öbür
e ruhlar aynı vasıtalarla kolay kolay inandırılamazlar. Bu ayırmayı yeter derecede kavrayınca artık onun etkilerini günlük hayatta dikkate almalı ve fikir hayatında gözden kaçırmamalı; yoksa insan, bir zamanlar okulda ne öğrendiyse onunla kalmış olanlara benzer. Fakat, bir insan hangi adamın hangi sözlerle inandırılacağını kestirebildi mi ve birinin karşısında bunu sezip kendi kendine: "İşte bana öğretmenlerimin vaktiyle anlattığı karakterlerden biri. Falan şeye inandırmak istiyorsam ona fa-

lan sözleri söylemeliyim" diyebildi mi, bütün bu yolları bildikten başka, nerede konuşup nerede susmak, ne zaman kısa ve açık, ne zaman yürek sızlatıcı, ne zaman sert ve şiddetli konuşmak gerektiğini seçebildi mi, okulda öğrendiği falan nutku şu sırada söylemenin yakışık alıp almıyacağını kestirebildi mi, sanatta en yüksek yetkinleğe ulaşmış olur. Fakat, konuşurken olsun, öğretirken olsun, yazarken olsun, buşartlardan birini yerine getirmemişse, sanatlı konuştuğunu iddia etmesi boşunadır: Söylediklerine, haklı olarak, inanılmıyacaktır. Bizim yazar [1] şimdi belki soracak: "E, netice? Söyleyin bana, Sokrates, Phaidros; söz sanatını siz de böylemi anlıyorsunuz, yoksa onun hakkında başka bir tanımlamayı mı benimsemek gerekir?" 272 b

PHAIDROS. — Öyle sanıyorum ki başka bir tanımlamayı benimsemek mümkün değildir, Sokrates. Ama, bu dediklerini yapmak da haylı çetin bir iş.

SOKRATES. — Orası öyle. Bu sebeple, bizi sanata götürecek daha rahat, daha kısa bir yol bulunup bulunmadığını anlamak için bütün kuranları etraflıca incelemek lâzımdır. c

[1] Sokrates'in kendi yerine koyduğu ve gerçek sanatı hakkındaki düşüncelerini biraz sonra benimseyeceği adam.

Kısa, düz yol dururken uzun, sarp yollara düşmek budalalık olur. Fakat, zihnini yokla bakalaım, belki Lysias'tan veya başka birinden dinlediklerin arasında işmize yarıyacak bir şey bulup söyliyebilirsin!

PHAIDROOS. — Yoklamaya yoklarım ama, istediğini hemen şimdi söyliyemiyeceğim.

SOKRATES. — İster misin bu konularla uğraşan adamlardan işittiğim bazı sözleri ben sana söyleyim?

PHAIDROS. — İstemez olur muyum!

SOKRATES. — Atasözünü bilirsin: Kurdu bile divana çeksen bir savcısı bulunur!

d *PHAIDROS.* — Öyleyse sen de dediğin adamların savcısı ol, haydi!

SOKRATES. — Bunlar bize, yöntemimizle o kadar böbürlenmeyin, yükselteceklerinizi o kadar dolambaçlı yolları tırmanmaya mecbur etmeyin derler ve, bu bahse başlarken söyle-
e diğimiz gibi şöyle devam ederler: İyi hatip olmak için, işler hakkında olsun, insanlar hakkında olsun, iynin, doğrunun ne demek olduğunu gerçekten bilmek, insandaki sıfatların tabiat vergisi mi yoksa sonradan kazanılma mı olduğunu bilmek, mutlak olarak gerekli değildir. Meselâ mahkemelerde: Hakikat kimsenin zerre kadar umurunda değildir; herkes kar-

şısındakini inandırmaya bakar, Buradaki inan, akla yakın görünen şeye duyulan inandır. Sanatlı konuşmak istiyen, akla yakın görünene tutunacaktır. Hattâ olayları, akla yakın görünmedikleri zaman, oldukları gibi ortaya koymaktan sakınmak gerekir. Böyle bir durumda, suçlandırmada olsun, suçsuzluğu ileri sürme- 273
de olsun, olayları akla yakın bir hale getirmek lâzımdır. Sözün kısası, hatip akla yakın görünenin ardından gitmeli, hakikata "Uğurlar olsun!" demelidir. Nutkun başından sonuna kadar hep akla yakın görüneni tutmak: Söz sanatı denilen şey işte budur.

PHAIDROS. — Aşk olsun Sokrates! Söz sanatının ustası geçinenlerin dediklerini kelimesi kelimesine söyledin. Şimdi hatırlıyorum ki bu işlerle uğraşanların pek önemli saydıkları bir meseleye daha önce de kısaca dokunmuştuk .

SOKRATES. — Sen şu Tisias'ın fikirlerini dikkatle incelemişsindir; Tisias'tan şunu da öğrensek: Ona göre de akla yakın görünen şey, kalabalığın doğru saydığı şey değil midir? b

PHAIDROOS. — Başka türlü olabilir mi?

SOKRATES. — Anlaşılan Tisias sanatta bu ustalıklı kuralı keşfeder etmez hemen yazdı: "Cılız ve gözüpek bir adam, kuvetli ve korakak birini dövdüğü, onun elbisesini veya başka bir

şeyini çaldığı için muhakemeye getirilirse, ne biri ne de öteki hakikatı söylememelidir. Korkak adam, gözüpek adamın kendini tek başına dövmediğini söylemeli, gözüpek adam, o
c sırada her ikisinin de yalnız olduğunu ispata çalışmalı ve şöyle bir kanıta başvurmalıdır: Benim gibi cılız bir adam böyle güçlü kuvvetli birine nasıl sataşabilir? Öteki de, korkaklığını itiraf etmek şurada dursun, karşısındakinin belki de yeni bir düzenle kendini şaşırtmasına yarıyacak başka bir yalan uydurmalıdır..." yazı bu şekilde devam edip gider. İşte sanatlı konuşma dedikleri bu, değil mi Phaidros?

PHAIDROS. — Evet.

SOKRATES. — Tisias mı, başkası mı, her kimse, bu sanatı saklı olduğu yerden bulup çıkaran her halde pek büyük bir sırrı keşfetmiş oluyor, dur hele dostum, biz bu adama şunu söylemesek mi?

d *PHAIDROS.* — Neyi?

SOKRATES. — Şunu: "Tisias! Daha sen işe karışmadan çok önce biz, akla yakın görünen şeyin, hakikata benzer olduğu için halka kendini kolayca kabul ettirdiğini söylemiştik. Az önce de, hakikat bilinince bu benzerliklerin her durumda, her şeyde hemen meydana çıkarılabileceğini gösterdik. Söz sanatı hakkında başka söyliyeceklerin varsa seni memnunlukla

dinliyeceğiz. Başka bir diyeceğin yoksa, biz, demin ortaya koyduğumuz ilkelere bağlı kalacağız ve diyeceğiz ki: dinliyecilerin karakteri hakkında seçik bir bilgisi olmadıkça, şeyleri özgül karakterlerine göre ayırma, sonra da tek e
tek her fikri genel bir fikre bağlama yetisini göstermedikçe bir kimse söz eanatında, hiç bir zaman, erişilmesi insan için mümkün olan ustalık derecesine erişemez. Fakat bu ustalık ancak pek çok çalışma ile elde edilebilir. Bir bilge bu zahmete katlanırsa, buna, insanlarla olan ilişkilerinde doğru dürüst konuşabilmek için değil, fakat tanrıların hoşlanacağı bir dille konuşabilmek ve her işte onların beğeneceği şekilde hareket edebilmek için katlanır. Tisias, artık anlıyorsun (ve bunu bizden daha bilgili olanlar da söylüyor) ki: aklı başında bir adam, - lûtfedip yaptıkları başka, - kölelik yoldaşlarının hoşuna gitmeye çabalamamalı, fakat
iyi ve asîl büyüklerin hoşuna gitmeye çalışma- 274
lıdır. Onun için, yolun uzun ve dönemeçli olmasına hayret etme. Hedef yüksek olunca yol kıvrıla kıvrıla çıkar; buna senin aklın ermez! Zaten, münakaşalarımızın da gösterdiği gibi, bu yüksek hedefe varıldı mı, istenilirse, aynı anda en yüksek güzelliğe de erişilmiş olur."

PHAIDROS. — Çok güzel söylüyorsun Sokrates, doğru. Ama o yüksekliye erişilebilse!

SOKRATES. — Güzel şeylerin ardından
b koşan için, bu yolda her türlü acıya katlanmada da bir güzellik vardır.

PHAIDROS. — Muhakkak.

SOKRATES. — Neyse... sanatlı, sanatsız nutuklar hakkında epeyce konuştuk.

PHAIDROS. — Öyle.

SOKRATES. — Yazmak yerinde bir şeymidir değil midir? Hangi şartlar içinde yakışık alır, hangilerinde yakışık almaz? Şimdi bunu incelemeliyiz, değil mi?

PHAIDROS. — Evet.

SOKRATES. — Tanrıların en çok hoşlandığı nutuk yazma veya söyleme şekli hangisidir, biliyor musun?

PHAIDROS. — Hiç bilmiyorum. Ya sen?

c *SOKRATES.* — Sana bir geleneği anlatabilirim, eski zamanların bir geleneğini, zaten hakikatı bilen, eskilerdir! Onu biz kendimiz bulabilseydik, insanların bir zamanlar neler düşünmüş olduğunu araştırmak umurumuzda olurmuydu?

PHAIDROS. — Ne tuhaf soru. Haydi, anlatacağım dediğin şeyi söyle.

SOKRATES. — Hikâye ederler ki Mısır'da, Naukratis yakınında, bu memleketin eski

tanrılarından biri yaşardı. Bu tanrının kutsal
işareti, bildiğin gibi, İbis dedikleri bir kuştu.
Tanrının adı da Theuth idi. Sayıyı, hesabı, geo- d
metri ve astronomiyi, tavla oyununu ve zarla-
rı, nihayet - haberin olsun - yazıyı ilk bulan iş-
te bu Tanrıdır. Öte taraftan aynı çağlarda, bü-
tün Mısır'a Thamus hâkimdi; memleketin yu-
karı taraflarında, Hellenlerin Mısır Thebaisi
dedikleri şehirde otururdu. Bu şehrin tanrısına
Mısırlılar Ammon derler, Theuth bir Thamus'-
un yanına gitti, bulduğu sanatları ona gösterdi
ve bunları bütün Mısırlılara tanıtmak gerek-
tiğini söyledi. Kıral, bu sanatlardan herbirinin
ne işe yaradığını sordu, Theuthe anlattıkca e
işe yarar bulduklarını övüyor, işe yaramaz bul-
duklarını kötülüyordu. Söylendiğine göre Tha-
mus, sanatlardan her biri hakkında Theuth'a
beğenmeme ifade eden birr çik şeyler dedi.
Bunlarş bir bir söylemek uzun sürer. Sıra yazı-
ya gelince Thauth: "Ey Kıral, dedi, işte bir bil-
gi ki bunun sayesinde Mısırlılar daha bilgili ve
geçmişi hatırlamaya daha yetili olacaklar. Bil-
ginin de, belleğin de ilâcını buldum!" Kıral ce-
vap verdi "Ey eli hünerli Theuth! Bu dünyada
kiminin elinden sanat yaratmak gelir, kiminin
elinden de bu sanatın onu kullancaklara fay-
da mı, zarar mı getireceğini kestirmek. Harf-
lerin babası olan sen, kendilerine duyduğun
sevgi dolayısiyle, verecekleri neticenin tam
aksi bir neticeyi onlardan bekliyorsun. Harf-

leri öğrenenler, artık belleklerini işletmiyecekleri için, unutkan olacaklar: işte bu bilgiyi elde etmenin sonu! Yazıya güvendikleri için, etraflarındaki şeyleri içerden kendi kendilerine hatırlıyacakları yerde, dışardan, kargacık burgacık izler sayesinde hatırlamaya çalışacaklar. O halde sen bellek için değil, hatırlama için bir ilâç buldun. Öğrenime gelince; sen öğrenicilerine ancak gerçeğe benzer şeyleri öğretirsin, gereçeğin kendini değil. Bunlar, senin harflerin sayesinde, öğretmensiz olarak gırtlaklarına kadar bilgiye gömüldüler mi, çoğu zaman hiç bir şeyi doğru dürüst düşünemedikleri halde kendilerini bilgin sanacaklardır. Sonra, gerçekten biligili adam değil de bilgili adam bozması oldukları çin, çekilmez, bir şey olacaklardır!"

PHAIDROS. — Mısır hikâyeleri, yahut dünyanın başka yerlerine ait hikâyeler anlatmak senin için ne kolay iş, Sokrates!

SOKRATES. — Dostum, Zeus'un Dodonedeki kurban yerinin rahipleri, geleceği haber veren ilk seslerin bir meşeden çıktığını söylerler. O zamanın insanları siz gençler gibi bilgin değillerdi; bir meşe veya bir taş hakikatı söylüyorsa, alçak gönüllülük edip bu taşı veya
c meşeyi dinlerlerdi. Fakat sen? Sen ille hatibin adını, memleketini öğrenmek istiyorsun; söylediği doğru mu, yanlış mı bunu bilmek sana yetmiyor.

PHAIDROS. — Bana çatmakta haklısın. Yazı hakkında artık ben de o Thebai'li gibi düşüneceğim.

SOKRATES. — Demek ki, kendi göçüp gittikten sonra ardında kitaba geçmiş bir sanat bırakmak istiyen de, bu yazıdan açık ve ömürlü bir bilgi elde edeceğini düşünen de büyük bir safdillik göstermiş olur. Bunlar yazının, yazılmış olan şeyleri, onları zaten bilen adama hatırlatmaya yarar bir andaçtan fazla bir şey olduğunu düşünüyorlarsa Ammon'un d verdiği haberi işitmemişler demektir.

PHAIDROS. — Çok doğru.

SOKRATES. — Hakikatta yazının bu derece korkunç bir şey olması resme pek fazla benzemesindendir, Phaidros. Resmin meydana getirdiği şeyler canlı gibidir; fakat onlara tut bir şey sor: derin bir sükût. Yazılı şeyler de e böyle: akıllı adamlar gibi konuştuklarını sanırsın. Fakat tut onlardan dediklerini açıkça anlatmalarını iste; sana tek bir cevap vereceklerdir: hep aynı olan cevabı. Nutuk, bir defa yazıldı mı artık sağda solda dolaşır; anlıyanın olsun, anlamıyanın olsun eline geçer ve kime bir şeyler söylemeli, kime bir şeyler söylememeli, bunu seçemez. Ne zaman kendine yüz vermediklerini, haksız yere sövdüklerini görse babasından yardım ister; çünkü bir saldır-

maya karşı koymaya ve kendini müdafaa etmeye gücü yetmez.

PHAIDROS. — Bu da çok doğru.

276 *SOKRATES.* — Acaba nutkun, ötekinin kardeşi olmakla beraber onun gibi olmayıp yerinde olan başka bir çeşidini de ele alsak hangi şartlar içinde meydana geldiğini, öbüründen ne dereceye kadar daha iyi ve daha etkili olduğunu incelesek mi?

PHAIDROS. — Hangi nutuk ve fikrince hangi şartlar içinde meydana geliyor?

SOKRATES. — Daima okuyup öğrenenin ruhunda bilgi ile yazılan, kendini müdafaaya yetili, adamına göre susmasını veya konuşmasını bilen nutuk.

PHAIDROS. — Bilen adamın nutkundan, diri ve canlı nutuktan, yazılı nutku onun ancak gölgesi sayabileceğimiz nutuktan bahsetmek istiyorsun.

b *SOKRATES.* — Tamam, Şimdi söyle bakayım: akıllı bir çiftçi, elinde üstüne titrediği ve bereketli ürün getireceğini umduğu tohumlar varsa, yaz ortasında, Adonis'in fidelikleri [1]

[1] Adonis bayramlarında, mevsimi olmasa bile, kaplarda, sepetlerde, fıçılarda, az zaman içinde solup giden yeşillikler yetiştirilirdi. Bunlar, Aphrodite'nin sevgilisinin vakitsiz ölümünü sembolleştiren kurbanlar yerine geçerdi.

bir hafta içinde gümrah yeşilliklerle bezensin diye tohumları bu fideliklere serper mi? Yahut, serpse bile, bu işi sırf zevk için veya bayram şerefine yapmış olmaz mı? Elden çıkarmaya kıyamadığı tohumlar varsa bunları ekmek için çiftçiliğin öğrettiklerinden faydalanıp en elverişli toprağı seçmez mi, sekiz ay sonra da ürünün iyice olgunlaştığını gördüğü zaman sevinmez mi?

PHAIDROS. — Ürün almak için ektiğinde c
de, senin deyiminle zevk için ektiğinde de tıpkı söylediğin gibi yapar Sokrates.

SOKRATES. — Doğruyu, güzeli, iyiyi bilen adamın kendindeki tohumları ekmek hususunda bu çiftçiden daha az akıllı davranacağını söyliyebilir miyiz?

PHAIDROS. — Hiç bir zaman!

SOKRATES. — Demek ki bu adam bildiğini gidip su üstüne yazmıyacak; kalemi mürekkebe batırıp, bildiklerini, kendilerini müdafaadan âciz, hakikatı yeter derecede öğrenmekten bile âciz nutuklara serpiştirmiyecektir.

PHAIDROS. — Buna ihtimal verilemez.

SOKRATES. — Tabiî verilemez. Yazacak olsa bile, sırf, kendindeki tohumları hoşça vakit geçirmek için bu harf fideliklerine serpiş-

tirmek isteğinden yazar. Bir kere de yazdı mı gerek yaş hayli ilerlediği zaman kendisi için, gerekse izinden yürüyecekler için, bütün bir anılar hazinesi vücuda gelir. Bu narin bitkilerin büyüdüğünü gördükçe sevinir. Başkaları türlü eğlenceler peşinde koştuğu, içki âlemlerinden, buna benzer şeylerden bir türlü ayrılamadığı halde, o, şüphesiz, bütün bunlardan yüz çevirip demin sözünü ettiğim âleminde yaşar.

PHAIDROS. — Doğru hakkında ve dediğin öbür kavramlar hakkında güzel nutuklar tasarlayıp boş vaktini güzel nutuklar vücuda getirmekle geçirebilen adamın hayatı.. Ötekilerin aşağılık hayatına baka, böyle yaşamada eşsiz bir güzellik vardır, Sokrates!

SOKRATES. — Çok doğru söyledin sevgili Phadros. Fakat fikrimce, bu kavramlarla meşgul olmanın çok daha güzel başka bir şekli vardır: bunları kavrıyabilecek bir ruha raslayınca, oraya dialektik sanatını kullanarak, bilgiye dayanan nutuklar ekip dikmek. Öyle nu-
277 tuklar ki hem kendilerini hem de ekicilerini müdafaaya yetilidirler ve, kısır kalmayıp, başka ruhlarda başka nutuklar yaratacak tohumlar vereceklerdir. Böylece devam edip giden nutuklar daima yenileşen tohumları ölümsüzlüğe erdirecek ve onları içinde taşıyan, dünyanın en mesut insanı olacaktır.

PHAIDROS. — Bu şekil, gerçekten, çok daha güzel.

SOKRATES. — Bu ilkeler kabul edildiğine göre Phaidros, şimdi mesele hakkında hükmümüzü verebiliriz.

PHAIDROS. — Hangi mesele?

SOKRATES. — İncelenmesi bizi bu noktaya getiren mesele. Lysias'ın nutuk yazdığı b
için azarlanmayı hak edip etmediğini ve genel olarak, hangi nutukların sanatlı veya sanatsız olduğunu incelemek istiyorduk. Öyle sanıyorum ki nede sanat vardır, nede sanat yoktur, bunu yeter derecede inceledik.

PHAIDROS. — Evet ben de incelediğimizi
sanıyorum; yalnız, hatırlamam için bana bir ip e
ucu versene..

SOKRATES. — Söylenilen veya yazılan şeylerin herbirinin hakikatı bilinmedikçe, bir şeyin tanımı yapılamaz ve tanımlansa bile artık bölünemiyeceği bir noktaya varıncayadeğin bölümlere ayrılması mümkün olamaz. Ruhun tabiatı iyice kavranmadıkça; hangi ruha hangi sözün uygun düşeceği bilinip nutuk karmaşık bir ruha, isteğine noktası noktasına uygun karmaşık sözler ve yalınç bir ruha yalın sözler sunacak gibi tertip edilmedikçe söz sanatı, deminden beri göstermeye çalıştığımız gibi, öğretmede olsun, inandırmada olsun, hiçbir

zaman, sözün tabiatının gerektirdiği bir mükemmellikle kullanılamaz.

PHAIDROS. — Tamam. Meseleyi aşağı yukarı böyle incelemiştik.

SOKRATES. — Ya, nutuk söylemenin ve yazmanın hangi şartlar içinde güzel yahut çirkin bir şey olduğu, nutuk söyliyeni veya yazanı ayıplamanın ne zaman haklı, ne zaman haksız bir iş olduğu hususunda ne diyeceğiz? Demin söylediklerimiz şunu yeter derecede göstermedi mi ki...

PHAIDROS. — Neyi?.

SOKRATES. — Şunu göstermedi mi ki; Lysias veya başka biri özel yahut herkese ait bir konu üzerine, ortaya kanunlar koyarak ve böylece devlete ait bir eser vücuda getirmek istiyerek, bir şeyler yazdıysa veya yazarsa ve yazdığının gayet sağlam, gayet açık bir şey olduğunu düşünürse, yazdıkları - yüzüne vurulsun, vurulmasın - ancak utanılacak şeyler olur. Çünkü, doğru ve eğri, iyi ve kötü hakındaki mutlak bilgisizliği öyle utanılacak bir şeydir ki, bundan, kalabalık kendini alkış tufanına boğsa bile, kaçıp kurtulamaz.

PHAIDROS. — Kurtulamaz.

SOKRATES. — Fakat yazılı bir nutukta, konusu ne olursa olsun, hoşça vakit geçirmek

isteğinin zorunlu olarak geniş bir yer tuttuğunu, nazım veya nesir olarak yayılmış hiçbir nutkun, üzerinde önceden iyice incelemeler yapılmamışsa ve insanları yetiştirmeyi değil de sadece bir şeye inandırmayı hedef tutuyorsa, yazılmak veya rhapsod [1] ların şiir okuması gibi ezberden okumak zahmetine değmiyeceğini; en iyi nutukların, hakikatte, bilenlere bil- 278
diklerini hatırlatmaya yarar andaçlardan başka bir şey olmadığını; halbuki, doğruyu, güzeli, iyiyi konu olarak alan, üzerinde durulmak ve çalışılmak için vücuda getirilen, dinleyicileri yetiştirmek ve onların ruhuna gerçekten işlemek için söylenen nutukların - yalnız bunların - açık, sağlam, zahmete değer nutuklar olduğunu; bu gibi nutukları (gerek bunları yazan ve söyliyen kimsenin içinde yaşıyan ve onun ruhundan doğmuş olanları, gerekse bu birincilerin oğulları veya kardeşleri olup soyları bozulmadan kimi filân ruhlarda kimi falan ruhlarda doğmuş olanları) kendilerini vü- b
cuda getiren kimselerin temiz süt emmiş öz oğulları saymak gerektiğini düşünen adam, başka çeşit nutuklarla da uğraşmıyorsa, senin de benim de kendisi olmayı candan istiyebileceğimiz adam, işte bu adamdır.

---

[1] Şairlerin eserlerini dolaşıp yazdıkları yerlerde okuyan kimseler (Bakınız: Eflâtun. Ion, Yunan klââsikleri 22, İstanbul 1942).

PHAIDROS. — Kendi payıma bunu bütün kalbimle isterim ve tanrılardan dilerim.

SOKRATES. — Bak şu söz söylemek meselesine, bize bir hayli hoşça vakit geçirtti! Git şimdi Lysias'ı bul, ona anlat ki; Nymphalar çayına ve Musa'ların kutsal durağına vardığımızda Lysias'a ve bütün nutukçulara, Homeros'a ve bestelenmiş yahut bestelenmemiş şiirler vücuda getirenlerin hepsine, Solon'a ve Kanunlar adı altında yazılar yazmış devlet işlerinden bahseden bütün hatiplere şunları söyliyen nutuklar işittik: yazdıklarınızı hakikat nedir bunu bilerek yazdınızsa, münakaşaya girişilebilir ve yazdığınızı müdafaa edebilirsiniz, hatipliğiniz yazarlığınızı gölgede bırakabilirse size bu yeryüzünde kullanılan sıfatlardan biri değil, fakat hakikat denilen üstün şeye bağlanmış olanlara verilen sıfatlar verilecektir.

PHAIDROS. — Onlara vereceğin sıfatlar nelerdir?

SOKRATES. — *Bilge* demek, fikrimce biraz fazla olacak; çünkü bu ancak tanrılara yaraşır. Bunlara feylesof demek yahut buna benzer başka bir ad vermek daha uygun olur, hem daha çok yakışır.

PHAIDROS. — Bence de bu pek yerinde olur.

SOKRATES. — Buna karşı günlerce evire çevire, kırpıntıları ekliye kopara yazabildiği yahut meydana getirebildiği şeyden başka değerli hiçbir şeyi bulunmıyan adamı da, şüphesiz, şair, nutukçu yahut kanun yazıcısı diye selamlarsın! e

PHAIDROS. — Şüphesiz.

SOKRATES. — Öyleyse git bunu arkadaşına anlat!

PHAIDROS. — Ya sen ne yapacaksın? Öyle ya, senin arkadaşının da unutulmaması lâzım.

SOKRATES. — Kim bu?

PHAIDROS. — Güzel İsokrates! Ona ne diyeceksin Sokrates, onu nasıl vasıflandıracaksın?

SOKRATES. — İsokrates daha gençtir, Phaidros; bununla beraber, onun geleceği hak- 279
kında ne düşündüğümü sana söylemek isterim.

PHAIDROS. — Ne düşünüyorsun?

SOKRATES. — Öyle sanıyorum ki, Lysias'ın hatipliği ile kıyaslanacak olursa, tabiat vergisi olan şeyler İsokrates'te çok daha üstündür. Sonra o çok daha âsîl yaratılışlı. Onun için, yaşı ilerledikçe, şimdi üzerinde çalışmakta olduğu söz sanatı nev'inde, bu sanatla uğra-

şanların hepsini çocuk yerine koyup geride bırakır, bununla da yetinmeyip çok daha tanrılık bir hamle ile çok daha büyük şeylere atılırsa, hayret etmiyeceğim; çünkü azizim, feylesofluk bu adamın ruhunda var! Bu kıyıların Tanrıları adına sevgili İsokrates'ime benim söyliyeceklerim işte bunlar. Sen de söylediklerimizi sevgili Liysi'as'a tekrarla.

PHAIDROS. — Olur. Haydi artık gidelim; sıcak biraz kırıldı.

SOKRATES. — Gitmeden bu yerlerin tanrılarına bir dua etsek iyi olur.

PHAIDROS. — Sahi.

SOKRATES. — Ey sevgili Pan, ey bu yerin tanrıları! Bana iç güzelliği verin ve dış hayatımı içimle ahenkli kılın! Bilgenin zenginliğini en büyük zenginlik bileyim! Servetim bana gerektiği kadar, ölçülü adamın beraberinde götüreceği kadar olsun yeter!

Başka bir istiyeceğimiz var mı, Phaidros? Kendi payıma, benim başka bir dileğim yok.

PHAIDROS. — Aynı şeyleri benim için de dile; dostlar arasında ayrı gayrı olmaz.

SOKRATES. — Haydi gidelim.